

Asutawa Kogu

4. istungjärk. **Protokoll nr. 123 (4).**

1920. a.

Asutawa Kogu koosolek 20. aprillil 1920. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis.

Kokku on tulnud 106 Asutawa Kogu liiget.

Walitsuse lauas: wälisminister **A. Birk.**

P ä e w a k o r d:

1. Seadus piirituse ja wiina müügi kohta — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.
2. Awalikkude algkoolide seadus — II lugemisel.
3. Seisuste kaotamise seadus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab esimees **A. Rei**, pärast abi esimees **J. Seljamaa**.

Sekretääri kohal sekretäär **H. Martna**.
Koosolek algab kell 5.25 min. p. l.

1. Päewakorra Juhataja A. Rei: täiendamine. Awan koosoleku. Täna-se koosoleku päewakorra täiendamiseks on ette pandud 3 rahwasaadiku poolt täiendaw seadlus Asutawa Kogu poolt 21. oktoobril 1919. a. wastuwõetud seadluse rahwahääletuse ja rahwa seadusalgatusõiguse kohta, nimelt rahwasaadikute Wirma, Jans'i ja Nurk'i poolt.

H. Kuusner (rhw.): Austatud Asutawa Kogu liikmed! Ma arwan, et meie peame igatahes kodukorrast kinni pidama. Kodukorra § 29. on ette nähtud, et iga seaduseelnõu tuleb 24 tundi waremalt Asutawale Kogule kui ka walitsusele kätte anda. Sellest ei ole käesolewa elnõu sisseandmise juures mitte kinni peetud. Asutawa Kogu liikmed, nende seas ka mina, oleme selle seaduseelnõu alles praegu toolide pealt leidnud. Kodukorra põhjal leian ma, et seda seaduseelnõu mitte wõimalik ei ole päewakorda wõtta.

Juhataja A. Rei: Rahwasaadikute Wirma, Jans'i ja Nurk'i ettepanek ei wõi tõesti meie kodukorra § 29. põhjal sisu-

lisele arutamisele tulla. Nendel on aga õigus nõuda, et see seaduseelnõu päewakorda üles saab wõetud mitte selles mõttes, et see täna sisuliselt arutatud wõi otsustatud wõiks saada, waid et ta komisjoni kätte antud saaks wõi mitte. Ainult selles mõttes on juhatus ennast kohustatud leidnud olema, sellest eelnõust Asutawale Kogule teatada.

A. Anderkopp (töer.): Ma saan asjast nii aru, kui küsimust päewakorda wõtta, peab teda sisuliselt arutama, et teda kas komisjoni kätte anda wõi sisuliselt tagasi lükata. Ma arwan, et meie seda täna ei sisuliselt ega wormiliselt arutamisele wõtta ei wõi.

Juhataja A. Rei: Panen hääletamisele rhs. Kuusner'i ettepaneku, seda seaduseelnõu mitte päewakorda wõtta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusena on ettepanek wastu wõetud.

2. Seadus piirituse ja wiina müügi kohta — I lugemisel. **H. Kuusner (rhw.):** Täna on esimese päewakorra-punktina seadus piirituse ja wiina müügi kohta. Meil on poolelijäänud awalikkude algkoolide seadus ja põnew seisuste kaotamise seadus wiimasteks päewakorra-punktideks seatud. Kuidas sest aru saada? Ma saan aru, et teie piirituse ja wiina müügi seadust wäga tähtsaks peate. Mina pean aga awalikkude algkoolide ja seisuste kaotamise seaduse palju tähtsamaks. Siin räägiti (Wahelhüüe pahemalt poolt: Kes rääkis? Millal?) kommunist, räägiti, et siin tahetakse kommunistlikkude maksimilistlikkude abinõudega masside peale mõjuda. (Wahelhüüe: Kes on mass?) Mina näen, et praegusel juhtumisel katsutakse mingisugust diktatuuri maksma panna, et rahwa laiemad hulgad oma soowe kuidagiwiisi ei saaks rahuldada. (Wahelhüüe: Kes? Kas minewal aastal?) Ei. Täna eelmistel koosolekutele. Praeguste wõtetega katsutakse massidele (Wahelhüüe: Kes on mass?)

seadust peale suruda. Ma leian, et wististi Asutawa Kogu liigetel peaks teada olema, et on kawatsusel keeluseadust rahwahäaletamisele panna ja see kawatsetakse täita, kui ajutiselt härrade riigioigustlaste Wirma, Nurk'i ja Jans'i ettepanek läbi ei lähe. Rahwal on soow seda keeluseadust, mille heaks Asutaw Kogu tarwilikuks pidas komisjoni walida ja sellekohase seaduseelnõu wälja töötab, kes kunstlikult ise selle seaduse on maha matnud — rahwa laiades hulkades on soow, et see seadus saaks päewakorda wõetud. Üks osa rahwast tahab, et see põhiseaduse poolt kindlustatud saaks. Nüüd on üle maa üleskutsed allkirjade korjamiseks laiali saadetud. Selleks määratud kolmenädaline tähtaeg ei ole weel mitte mööda läinud, waid ainult mõned päewad. Ma sain neid üleskutseid näha, juba esimesel päewal oli 200 inimest sellele alla kirjutanud. Et nüüd siin Tallinas suureks rõõmuks neid nii wähe on, näen, et need wäiksed wallad, kõigewäiksemad nurgad, kus sadade kaupa allkirju saadud, rahwa soowi kindlasti täide saadawad ajakirjanduse wastutöötamise peale waatamata. Ma usun 3000 allkirja on juba ära antud, kui neid ka weel kokku wõetud ja ära toodud ei ole. Et nüüd wõimalust anda selle rahwaosa soowi täideminemiseks, mis arwatawasti ka rahwa enamuse sөөw on, ses mõttes oleks tarwis, et Asutaw Kogu mitte liiga kiirelt oma samme ei astuks, sellepärast teeksin ma ettepaneku seda eelnõu päewakorrast ära wõtta, ehk kui soowitakse, seda wiimase punktina alles jätta, sest asi ei ole mitte nii kiire ja ei lähe mitte lõhki.

K. Wirma (sd.) Ma pean kahjuks nägema, et walitsuse esitust ei ole koha peal. Sel puhul pean teatama, et rahaasjanduse komisjon, kes seda eelnõu läbi waatas, selle juba enne pühi rahaministri kätte andis lõpulikult redaktsiooni wäljatöötamiseks. Pärast pühi, kui Asutaw Kogu kokku tuli, pööras peaminister isiklikult minu poole ja teatas, et walitsus tahab paluda, et see seadus kõige kiiremas korras arutamisele tuleks. Tema rääkis, et umbes kahe nädala jooksul oli walitsus tahtnud palwega Asutawa Kogu ees esineda, et see arutamisele tuleks, muuseas rääkis ka rahaministriga ja ta teatas, et see eelnõu juba rahaasjanduse komisjoni poolt läbiwaadatud kujul on redigeeritud ja siis selles mõttes sai pöö-

ratud Asutawa Kogu juhatusse poole, et see tänasesse päewakorda saaks ülesse wõetud. Walitsuse esitus puudub, kuid see on just walitsuse palwe peale, et seda tänasesse päewakorda on katsutud wõtta ja on katsutud sellega rutata.

Juhataja A. Rei: Rhs. Kuusner'i poolt on ettepanek tehtud esimene punkt päewakorrast ära jätta, wõi see punkt wiimaseks panna. (Häälletatakse.) Akl. Kuusner'i ettepanek on nähtawa enamusega tagasi lükatud. Teisi ettepanekuid päewakorra muutmise kohta ei ole.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja K. Wirma: See oleks ilmaegne selle seaduse juures pikemalt peatada, sest et selle seaduse juures nii mitu päewa on juba waieldud, ja minul oleks ainult niipalju teatada, et rahaasjanduse komisjon katsus neid juhtmõtteid, mis siin Asutawa Kogu koosolekul üles seati, arwesse wõtta ja siis seda eelnõu sellekohaselt muuta. Teen ettepaneku selle seaduseelnõu sisulisele arutamisele üle minna.

Juhataja A. Rei: Aruandja poolt on ettepanek tehtud selle seaduse esimesele lugemisele asuda. (Häälletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

H. Kuusner (rhw.): Rahaasjanduse komisjoni aruandja ütles, et selle küsimuse üle on küllalt kõneldud ja temal on ainult ülesandeks seda seaduseelnõu kaitsta, mis on nende juhtmõtete järele üles seatud, mis Asutawa Kogu enamuse poolt on wastu wõetud. Ma olen end pealiskaudselt tutwustanud selle seaduseelnõuga ja leidsin, et ta on sarnase siisuga, mis Asutawa Kogu liigete poolt mitte üldist heakskiitmist ei leidnud, isegi need, kes keeluseaduse wastased olid, leidsid, et sarnane piiratud süsteem mitte otstarbekohane ei ole. Ja kui näiteks sotsiaaldemokraatide esitaja Ast üles astus, siis soowitas tema üsna muud meile eeskujuks wõtta, nimelt Göteborgi süsteemi. Ja nii siis aruandja arwamine selle kohta, et siin on juhtnõõride järele talitatud, nagu Asutawa Kogu enamuse seda on soowinud, ei ole mitte õige. Sel puhul olid weel pikad waidlused ja need waidlused arwati küllalt küpsed olewat ja katsuti kunstlikult neid ära lõpetada. Ma leian

ainult, et kust rahaasjanduse komisjon niisuguse eelduse ja waate on omandanud, et Asutawa Kogu enamuse ei ole selle normi suurusega mitte rahu. Meie rahaasjanduse komisjon on teinud siis nimelt seda, et ta poole toobi pealt ühe terve toobi peale üle on läinud. Seda juhtnööri ei leia mina kuskil protokolleeritud olewat. Ei kirjas ega sõnas pole seda kuskil. Rahaasjanduse komisjon pidi igakülgsest kaaluma, kuidas seda küsimust kõige parem lahendada, kuid rahaasjanduse komisjon pole muud midagi teinud kui seda, et ta ratsiooni võimalikult suurendas. Ja, austatud rahwasaadikud, kui teie seda määrust läbi wiite ellu, siis peate wististi õige pea seda ratsiooni suurendama ja tulete lõpulikult, kui teie sellele libedale teele lähete, sinna, kust see projekt on alguse saanud, nimelt Rootsimaale, kus kuuldawasti juba nelja liitri peale inimese kohta on üle mindud, sest mujale see tee ei wii ja rahaasjanduse komisjoni ülesanne on peasjalikult riigi fiskaalseid huwisid silmas pidada ja neid huwisid on ka kõige rohkem silmas peetud, kuna see teine asi, millest siin räägitakse — salawiinapõletamise wastu wõitlemine, see on kõik tühjad sõnad, sest ei ole weel kuskil sarnase seadusega salawiinapõletamine ära wõidetud, nagu Rootsis, kus wiinapõletamine on edasi kestnud ja koguni suurenenud. Ja ei ole teist moodi suudetud wõidelda, kui on ratsiooni suurendatud, — aasta aastalt. Nähtawasti meie walitsus ja seadusandlikud asutused saawad tulewikus, et oma fiskaalseid huwisid ja seda kurja salawiinapõletamist häwitada, selle eest seisma, et mitte pool toopi määrata, waid pool tosinat toope. Wõib olla, et see mõne huwides ei seisa ja wõib olla ka, et see seisab nende huwide hulgas, kes alati ikka laiade hulkade eestkostjad on olnud, ehk selle peale on pretendeerinud. Ja paljud ütlewad selle nähtuse puhul, et ega ikka muidu ei saa inimesi tööle panna ega sõnakuulmisele wiia, kui anna neile hästi juua. Öeldakse, et ega meie muidu inimesi metsatööle ei saa, kui las joowad ennast waese omaks, küll siis lähewad. Ma ei lähe siin mitte klassihuwidest wälja, sest kui siin klassiliselt aluselt wälja minna, siis wõib olla teeksin klassi huwidele kahju aga ma lähen siin kogu rahwa huwidest wälja ja nii on siin selgunud, et rahaasjanduse komisjon ei ole meile mitte midagi andnud. Need näpu-

näited, mis Asutawa Kogu poolt anti, on ta lasknud kõrwust mööda minna.

Siin räägiti, et tshekisüsteem ei aita midagi, et see süsteem ei kõlba kuhugi, aga kas siis on midagi uut tahetud, mingit Göteborgi süsteemi läbi wiidud? On ainult osatud ratsioneerida ja weel laiendada. Esiti oli, et asi mitte kalliks ei läheks, eelnõus ette nähtud, et restoraanid peawad selle wiina eest suuremat hinda maksma. Nüüd on wiina hind ühetaoliseks jäänud, ainult nende restoraanide patendimaksud peawad suuremad olema. Ja selles olete teie korrektoori teinud, et kellele ühest toobist ei jätku, wõiwad saada lisa. Austatud koosolijad, mina juba tähendasin tänase päewakorra kinnitamise juures, et siin tahetakse kiires tempos seaduseelnõu läbi wiia ja ilma et rahwale wõimalust antakse selles küsimuses lõpulikku arwamist awaldada. Seda teed ei soowitanud teile mõni määratseja karsklane, seda soowitas meile meie walitsuse eesotsas seisew peaminister. Seda teed ei soowita nähtawasti mitte minna, seda teed rutatakse kinni panema. Usun, et need wõimalused, mis alles on jäänud, nimelt rahwa algatusõigus, sellest ei pääse teie mitte mööda. Rahwas wõib nendes küsimustes, mis elulised on, mis terve rahwa saatust määravad, igatahes seisukohta wõtta, rahwas on kohustatud seda tegema, ja meil ei ole siis mitte ainult julgus, waid on õigus rahwa laiemate hulkade poole appelleerida. Juhin teie tähelpanu selle peale, kui siin olid wäljamaalased, keeluseaduse sõbrad ja lootust awaldasid, et Eesti üks esimene Euroopa riikidest on, kes keeluseaduse põhimõtte poolt on ja oma põhiseaduse keeluseaduse läbi wiib, siis wõitis see poolehoidjaid ka nende erakondade liiderite seas, kes praegu igasugust wõimalust tarwitawad, et sellele wastu seista. (J. Seljamaa, tõer.: Mis Teie minu otsa waatate?) Teie olite ka üks neist, kes deklareeris seda nii ohtralt, ja Teie loodate ka, et meie Eestis seda wõitlust jätkame, mis juba endisel Wene ajal wõideldi. Igatahes oli see õhkkond sel korral päris teine, nüüd on ta muutunud. (J. Seljamaa, tõer.: Teie olete Don Quixote.) Sel korral oli see õhkkond päris teistsugune ja selles mõttes walis Asutaw Kogu erikomisjoni, kes ennast nende seadustega üksikasjaliselt tutwustas ja abinõudega, mis mujal riikides selle wäär-

nähtuse kõrwaldamiseks on pandud. See komisjon töötas teatawa eelnõu välja ja kõik abinõud on selleks ära kasutatud, et seda eelnõu mitte päewakorraks lasta tulla. Ma arwan, et see küsimus on niivõrd tähtis, et meie rahwa huwisid silmas pidades minule on walitsuse esitaja poolt, see on keeluseaduse toimekonna poolt teateid toodud, mis rahwa poolt awaldatud ja meie peame neid tähele panema. Uskuge, need kitsad wärawad, mis praegu keeluseaduse rahwahääletamisele panemise juurde on tehtud ja praeguse meeolu juures on raske läbi wiia, ka neist kitsastest wärawatest pääsetakse läbi. Teie tahate neid wärawaid wõimalikult ruttu lukustada ja neid weel kitsamaks teha ja rahwa soovidele ei taha teie mitte wõimalust anda ennast awaldada. Kui see demokraatia sarnane on ja see rahwawalitsus, siis on ta igatahes midagi muud, aga mitte tõsine demokraatia. Ma leian, et meie Asutawas Kogus seda küsimust mitte nii kiire korras ära otsustada ei tarwitse. Wõib olla, et esimesel joonel siin peapõhjuseks fiskaalsed motiivid on, et seda asja kiirelt läbi wiia. Juhtisin teie tähelepanu selle peale juba esimesel koosolekul, et need sissetulekud, mis teie sel teel saate, need igatahes sugugi neid wäljaminekuid ei kata, mis riigil olemas on. Meie masinad ei suuda niipalju walmistada, et riigi wäljaminekuid katta. Kui rahaminister arwab, et need summad suured on, mis sellest pidi saadama, siis arwan, et see väga liialdatud oli, isegi terwe toop endise poole asemel ei aita neid summasid katta. Fiskaalsetes huwides taheti niikaugele minna, et seda mõõtu toobi peale suurendada, aga siin pidi rahaminister wõi rahaministeeriumi esitaja hoiatama, et meie niipalju piiritust ei jõua walmistada, kuipalju kawatsetakse välja anda. Mis mõttes tahetakse seda eelnõu nii kiire korras läbi wiia? Täheandasin juba, et selle abinõuga meie salawiinapõletamist ära häwitada ei saa. Ma kuulsin wiimati suure huwitusega akl. Ernits'i kõnet ühel rahwakoosolekul, kus ta statistilisi andmeid ette tõi neist kohtadest, kus walitsuse aparaat ennast maksma on pannud, ja et nendes kohtades salawiinapõletajate arw vähenenud on, nii et ka praeguse kõhklewa poliitika juures wõimalik on selle wäärnähtuse vastu wõidelda. Igatahes on seisukord niisugune, et miski asi ei õigusta seda seadust nii kiire korras

läbi wiia. Kui teie teate, et siin tahetakse seda seadust rahwahääletamise alla panna, mis põhjust on teil siis nii kiirendada. Niisugust joomasõbralikku meeolu ei ole enamalt olemas olnud, mis ennast niihästi ajakirjanduses, kui ka mujal on awaldanud, ja wõib olla, et Asutaw Kogu, enne kui ta oma töö lõpetab, weel oma ajalooliseks ülesandeks teeb Eestit õnnistada monopooli-seadusega. Wõib olla, tahetakse Asutawat Kogu weel selle bargaashiga rikastada. Kui kaaluw see bargaash saab olema, kui Asutaw Kogu monopooli-seaduse Eestis maksma paneb, ei tea. Leian, et selle seaduse läbiwiimiseks mingisugust põhjust ei ole ja seisan sisuliselt tema vastu. Keegi ei ole saanud teda argumenteerida ja endised koosolekud on seda teinud, et see ratsioneeritud wiina wäljaandmise wiis midagi ei anna, selle abinõuga salawiinapõletamist häwitada ei saa, kuid sellegi peale waatamata tahetakse seda läbi wiia. Sisuliselt käesolew eelnõu ei lähe muul wiisil lahku, kui et ta halwemaks on tehtud sellest, mis rahaministeerium kord ette pani. Nii siis, isegi walitsuse kawatsustes on rahaasjanduse komisjon kaugele läinud. Seda küsimust kui riiklikult sügawaleulatawat küsimust wõttes leian mina, et see mitte kuskile ei kõlba. Noores Eestis on see kindla sammu astumine monopooli maksmapanemise poolt, mis sellega lõpeb, et wiimati tarwilikuks leitakse tshekid ja suguwahed ära kaotada, wiina mitte üksi meesterahwastele anda, waid ka emansipeeritud naiskodanikkudele, kes siamaani tubakasuitsetamise teel narkootikut — uimastamist — kultiveerivad, käesolewale seadusele nii wastased on ja monopooli wiinamüüki hakkawad nõudma. (N a e r, ü l d i n e k ä r a, w a h e l h ü ü d e d.) Niisugustel põhjustel on loogiline järeldus siin teatawaid parandusi ette wõtta. See teeb täiesti wõimatuks igasuguse wõitlemise salawiinapõletamise vastu. Praegusel ajal on weel wõimalik wiinaga hangeldajaid ja salawiinapõletajaid jälgida ja tabada. Wõtate teie käesolewa seaduse eelnõu vastu, siis neid jälgi enam kätte ei saa ja see kuri kestab edasi. Puskari-ajamine, wiinahindasid wõrreldes, on ikka weel kasulik, sest naispere on ilma ratsioonita jäetud ja joodikule ühest toobist kuus ei ole kaugeltki mitte küllalt. Kui teie jätate ühe tee, lubate esimese järgu restoraanidele luba külluses wiina

müüa ja kliente juurde muretseda, missugust need suure igatsusega ootavad. Kõik likööri ja marjawiina wabrikandid, restoraanipidajad ootavad suure igatsusega selle seaduse maksmapanemist ja ainult need on, kes seda nõuavad — rahwa nimel. Aga waadake neid allkirju, mis selle rahwahääletamise tagajärjel kokku tulewad. (W a h e l h ü ü d e d: Kui palju neid on? Kas see on rahwa enamuse hääl?) Neid on paari päewaga 2.000 kokku tulnud ja kui need kõik kokku tulewad, siis on neid küllalt selleks, et keeluseadust rahwahääletamisele panna. On lendu lastud jutt, et keeluseadus puskariajajatele kasulik on, kuid kuritarwituste kättesaamiseks on monopool oma pudelitega igatahes palju kasulik. Keeluseadus teeb wõitluse wõimalikuks, selle seadusega teete wõitluse täiesti wõimatuks. Kui siin kõneldi, kes saab hääletama selle poolt, kas puskari ajajärk ja nende sõbrad, wõi tõsised kodanikud. Selle seaduse poolt saawad hääletama puskari ajajärk ja restoraanipidajad, sest see awab neile rikkaliku teenistusallika. Kes on seal eesotsas, kes maal hääli koguwad puskariseaduse wastu? Need on inimesed maakondades, kes kohaliku eluga kõige rohkem tuttawad, nende eesrinnas on kooliõpetajad, wallakirjutajad, kes hästi teawad, kui suure tähtsusega keeluseadus rahwale on. Kui ajakirjandus iseäranis on ette toonud, et meil Eestis 20.000 puskariajajat on, siis on Ernits arwustiku najal näidanud, et see on ainult $\frac{1}{7}$ osa. Meie kooliõpetajad on need arwud kokku kogunud. Nemad on need, kes keeluseaduse pärast wõitlewad. Ka Rakwere seminaari kaswandikud on resolutsiooni saatnud, kus nõutakse riikliku keeluseaduse maksmapanemist. Nad toetawad kihutustööd karskuse heaks ega lähe sarnaste abinõudega kompromissi, nagu meie austatud ajakirjanikud. Nad kardawad oma rahwa lugupidamise kaotamist rohkem, kui meie ajakirjanikud ja need kes sarnast ajakirjandust toetawad, kes igatahes ajaloo häbiposti külge naelutatud peaksid saama sarnase täitsa lubamatu küsimuse käsitamise pärast. Seda, mis meie paremad mehed endisel teel on nõudnud, seda juletakse meil jamsiks nimetada. Ma arwan, austatud koosolijad, et ei ole põhjust seda küsimust seadusandlikus kojas nii selgelt nähtawale tulewal wiisil mõnitada muuta, terwe positsioon katki löi-

gata ja seda kõike nii kergel käel. Ma arwan, ei ole mingit põhjust seda küsimust nii kiiresti ära otsustada rahwahääletamist ootamata. See ei ole mingi riiklik probleem, waid puutub otsekohe rahwasse ja peaks igatahes rahwa enese otsustada olema ja mitte waremalt oma diktaatorliikkude abinõudega otsustatud, läbi wiidud saama niisugusel wiisil, mis rahwa elusse hirmsal wiisil lõikab. Minu soow on see, et seda mitte nii kiires korras ära ei otsustata, waid ära oodatakse kunni rahwas oma otsuse selle kohta on andnud. Rahaasjanduse komisjon ei ole nende näpunäidete järele käinud, mis selle seaduseelnõu walmistamise kohta Asutawa Kogu kõnetoolilt anti. Siin taheti Göteborgi süsteem läbi wiia, maksta panna, kuid meie ei ole selle seaduseelnõuga midagi sarnast saawutanud. Ei ole seda kätte saadud, mida teie siin esiti soowitawaks pidasite. Seda seaduseelnõu ei ole parandatud, waid ta on palju pahemaks tehtud. Sellepärast teen ma ettepaneku sarnane elule mitte sugugi wastaw seaduseelnõu otsekohe tagasi lükata.

Juhataja A. Rei: Sõna on tegelikuks märkuseks aruandjal.

Aruandja K. Wirma: Rhs. Kuusner ütles, et rahaasjanduse komisjon ei ole läbi arutanud neid küsimusi, mis selle seaduseelnõu I lugemisel päewakorrale tekkisid, waid ainult ratsiooni tõstis. Selle kohta pean ma tähendama, et need küsimused rahaasjanduse komisjonis kõik läbi kaalutud said ja selle kaalumise juures seati küsimus ülesse, kui suurel määral wõiks tarwidus tõusta ja selle tarwiduse juures selgus, et ei ole wõimalik seda süsteemi sisse wiia, millest rhs. Kuusner rääkis ja toonitas. Rahaasjanduse komisjon ei ole mitte ainult tõstnud ratsiooni, waid läbirääkimistel oli ka Göteborgi süsteem arutamisel. Rhs. Kuusner tähendas siin, et rahaminister olla hoiatanud: ärge nii palju ratsiooni tõstke. Jutt ei olnud aga mitte sellest, waid just Göteborgi süsteemi läbikaalumisel selgus, et ratsiooni mitte kõrgemale ei wõi tõsta ja see ratsioon, mis nüüd wälja kujunes, see on kokkulepe rahaministri ja rahaasjanduse komisjoni wahel. Teiseks tähendas siin rhs. Kuusner, et hinnad selles seaduses täitsa ühesugused olla. Kui rhs. Kuusner waewaks wõtaks § 3. läbi lugeda, siis näeks ta, kuidas lugu

hindadega on ja ta ei pruugiks sugugi oletada, et hinnad ühesugused on. Rhs. Kuusner tähendas veel, et rahwale sugugi ei taheta anda otsustamise wõimalust. Härra Kuusner peaks selle seaduseelnõu teise paragrahwi punkt 4 f. osa läbi lugema, siis näeks ta, et piirituse ja wiinamüük awatakse rahwale ainult seal, kus kohalikud linnawolikogud, alewite ja walla omawalitsused sellega nõus on. Nõnda on igal ühel wõimalik selle kohta seisukohta wõtta ja wiinamüüki ei awata laiematele hulkadele sugugi ilma rahwa otsuseta. Nõnda on rahwa enese käes lubada, kas wiinamüüki awada wõi mitte ja Asutaw Kogu ei ole siin midagi lõpulikult selles asjas otsustanud.

J. Seljamaa (töer.): Lugupeetud rahwaesitajad! Keeluseaduse poolt ja wastu on siin wäga palju ühelt kui teiselt poolt sõna wõetud ja sellepärast ei taha ma austatud rahwasaadikute tähelpanu selles asjas kaua kinni pidada. Tahtsin ainult lugupeetud rhs. Kuusner'i kõne kohta paar ääremärkust teha. Ma ei ole kunagi karskusseltsi liige olnud, ei ole ka keskkomitee liige olnud, ega ole ka keskoimkonna koosolekutel keeluseaduse kaitseks üles astunud. Kuid ma pean ütleva, et karskuse kasuks kihutustööd olen õige rohkesti teinud, niihästi ajakirjanduses kui ka awalikkudel koosolekutel. Et kui ma aga siiski praegu sõna wõtan ja selle peale tähelpanu juhin, et rhs. Kuusner ja rhs. Ernits rahwale keeluseadust tahawad kaela suruda, ma tarwitan meelega seda sõna „kaela suruda“ siin tahan ma selle juures just näidata, et need teed ja need abinõud, mida nimetatud härrad omale on walinud, minu arwamise ja minu arusaamise järele ei wasta sellele otstarbele ja sellele ülesandele praegusel silmapilgul, mis nende läbi tahetakse kätte saada. Rhs. Kuusner juhtis selle peale tähelpanu, et möödaläinud kewadel, kui Ameerika ja Soome külalised meil siin Asutawas Kogus erakoosolekul üles astusid, et tol korral karskustegelased olla soowi ja lootust awaldanud, et keeluseaduse paragrahw Eesti wabariigi põhiseaduses aset leiaks. Ma pean ütleva, et see tõesti nõnda oli. Ma olin ka ise sellel koosolekul, kuhu kahjuks ainult mõnikümmend Asutawa Kogu liiget kokku oli tulnud ja awaldasid ka lootust, et keeluseaduse paragrahw Eesti põhiseadusesse saaks ülesse wõetud. Kuid praegu pean ma ütleva, et ma enam sel-

lel seisukohal ei asu. Mõni kuu tagasi tulim ma Wenemaalt. Eestis oli seekord keeluseadus maksmas. Ma puutusin paljude karskustegelastega kokku ja kuulsin üksikute karskustegelaste käest õige kiitwaid otsuseid nende tagajärgede kohta, mis meil keeluseaduse maksmapaneku puhul oli saadud. Kuid kui ma ise selle küsimuse lähema arutamise alla wõtsin, siis nägin ma, kui kohutawalt meil ainult kuude, waid isegi nädalate jooksul salawiinapõletamine ja puskariajamine maad oli wõtnud. Ma tulim siis ja pidin ka tingimata kahtlemata otsusele tulema, et need abinõud, mida praegu tulisel härra Kuusner ja härra Ernits soowitawad, — ma pean ütleva, au nendele härradele, et nad tõesti oma õigeks peetud ideede ja põhimõtete eest nii südilt wälja astuwad, — et need abinõud mitte otstarbekohased ei ole. Ma tahtsin öelda, lubatagu ka teistele, kes sellesama sihi poole püüawad, lubatagu neile teisi teid ja teisi abinõusid tarwitada, sest Rooma ei wii mitte, lugupeetud härrad Ernits ja Kuusner, üks tee, waid Rooma wiiwad palju teid. Kui siin nüüd teistele tahetakse mitmesuguseid süüsid ja kahtlustusi kaela weeretada, siis ei ole see mitte õige ega aus wõitlusabinõu. Ma tulim nende päewade sees kommunistide maalt, Ühel keeluseaduse arutamise koosolekul tähendas härra Ast täie õigusega, — minu seisukohalt muidugi, — et need, kes praegusel silmapilgul meile tahawad keeluseadust kaela suruda, et need samuti ideelised kommunistid on, et niisugune wägivaldne pealesurumine warem wõi hiljem palju tagajärgi saab tooma, neidsamu, mida meie igalpool Wenemaal näeme. Sest kommunism, mis seal inimestele kaela suruti, ja mille läbi loodeti kogu maailma õnnelikuks paradiisiks muuta, see kommunism, mis nõnda öelda, ideeliselt ja teoreetiliselt ellu taheti wiia, see kommunism on selle suure riigi ära häwitunud. Seal ei ole praegu intelligenti. Ma puutusin paljude inimestega, töölistega jne. kokku ja ma ei leidnud nende endiste kommunismi poolehoidjate hulgast ühtegi, kes oleksid seda kabinetides walmistatud teooriat heaks kiitnud, mida praktikas läbi wiia püüti. Ei leidnud ka tema poolehoidjaid enam. Ainult wägivaldliga, ainult surwe abil peetakse seda seal ülewal. Kui mina sellest kommunistist siin mööda minnes kõnelen, siis tahan ma öelda, kui meie rahwale tõesti

neid häid seadusi, mida keeluseadus tõesti on, peale suruda tahetakse, siis on see sama tee, ma ütlen, see on seesama tee, mida seal igalpool tarwitati ja selle eest hoiatan ma praegusel silmapilgul. Juhin tähelpanu selle peale, et need, kes seda teed ei taha käia, ei ole keeluseaduse wastased, waid oma sihi poole minnes tarwitawad nad teisi teid ja teisi abinõusid. Rhs. Kuusner pahandas siin palju selle üle, et Asutaw Kogu selle seadusega wäga ruttab, kuid ma leian, et seadus, mis praegu arutamise all seisab, täielikus korras läbirääkimise alla wõetakse, ja ma ei ole kuulnud, et mingisuguses kiires tempos tuleb ta wastu wõtta. See eelnõu saab oma harilikku käiku käima ja sellepärast on rhs. Kuusner'i seletused — lahtistest ustest sissemurdmine, täitsa üleliigsed ja täitsa arusaamatud. Ma isegi leian, et praeguse eelnõu juures igatahes mitmed puudused ja mitmed wead on, kuid ma leian siiski, et teda wõiks esimesel lugemisel wastu wõtta ja teisele lugemisele üle minna.

J. Ploompuu (rhw.): Piirituse ja wiina seadus saab teoks. Selleks on juba ammu aeg käes ja kahjatsema peab, et sellega nii kaua on wiiwitatud. Karskuse aatemed peawad täielikult keeluseadusest loobuma, sest seda nõuab reaalne elu. On ju täiskarskus tuhandete inimeste kohta täitsa kättesaamatu, niisama kui ühetaolsuski sotsialismis.

See seadus peab kõrwaldama salajase wiinaajamise, sellega hangeldamise ja kõiksuguste tilkade, tinktuuride wõi poliituuride sissewõtmise läbi rahwa terwirikkumise ja andma riigile suure summa sissetulekut.

Ka põllumajanduslikult on wiinaajamisel arwamata suur tähtsus: mäletate, läinud Wene walitsuse ajal, said wiinawabrikute omanikud walitsuselt piirituse eest õige odawa hinna, umbes 15 kopikat toobist, nii et walmistamise kulud waevalt kaetud said aga kasu oli põllumajanduses tähtsalt praagas, sest sellega toideti ja nuumati karja, niihästi piima- kui ka tapaloomi, ka sigu ja hobuseidki. Sellel läbi wõidi turule palju raswast liha saata ja saadi palju sõnnikut, mille mõjul ka põllud hästi wilja kandsid.

Et eelolew wiinamüügi seadus oma otstarbet täidaks ja et ta suudaks salajasele wiinaajamisele piiri panna, ühtlasi ka liigjoomise wastu wõidelda, peaksid temas järgmised põhimõtted kokku wõe-

tud olema: piiritus ja wiinad olgu küll riigi monopooliks, kuid riik ja omawalitsuse asutused ei tohiks ise selle walmistajaks ja müüjaks olla, waid see olgu eraisikute käes aktsiisiwalitsuse kontrolli all. Ainult siis wõib walitsus karskuse sihis liigjoomise wastu wõidelda, ilma et oma autoriteeti wähendaks. Sealjuures jääksid siis ära hulga ametnikkude palgad kui ka ruumide kulud ja kontroleerida oleks kergem.

Wiina tarwitamine wõiks olla küll kaartide järele, kuid kindlat normi ei peaks olema, sest see tooks ikkagi jälle hangeldamise esile, nagu eelolewas seaduses seda lubati: I toop wiina kuus. Normiks oleks mittejoobnud olek ja niisama hästi trahteris seesjoomiseks kui wäljawiimiseks nõutagu ostjalt kaarti ettenäitamist, et ta selle seaduse wastu eksinud ei ole. Kaardisaamise õigus olgu kõigil täisealistel riigikodanikkudel mees-terahwastel kui ka naisterahwastel, kellel need mõnesugustel põhjustel mitte kitsendatud pole.

Koduseks tarwitamiseks wõiks anda ühele isikule ühekorraga, see on päewas mitte rohkem kui $\frac{1}{4}$ toopi 40° wiina, pidukordadel aga wõiks rohkem anda, kuid siiski peaks see sündima politseitunnistuse järele, kusjuures politseile õigus jääb pidust osawõtjate arwu kontroleerida, et seal tõesti ka nii palju pidulisi on olnud, kui suure hulga jaoks on wiina wõetud. Müügi hind ei tohi liig kõrge olla. Piirituse toobi hind peab wastama rukkipuuda hinnale, nagu see enne sõda oli. Kui piirituse hind kallim on, siis tõuseb jälle wiljahind, sest siis wõiwad salawiina-keetjad wõistelda ja wiljahinna liig kõrgele ajada, nagu lähem minewik seda küllalt selgesti näitab. Ladust wäljamüügi hind, niihästi üksikutele isikutele kui ka trahterite wõi jällemüüjatele olgu ühe kõrgune, kusjuures on lubatud esimese järgu restoraanipidajatele 30% hinda juurde panna, II järgus 25% ja III järgus 20%. See protsendimäär olgu arwesse wõetud proportsionaalselt toobihinnaga wõrreldes. Tshekisüsteem — kui hinnad mitte ühtlased ei ole — tooks jälle rahwakurnamise esile, sest trahteripidajad hakkaksid maksma neile, kes wiina ei joo, suu-remat hinda ja see wahetasu läheks jällegi nende tasku, millest riik midagi ei saa. Toiduainete ostmine napsi juurde ei tohiks sunduslik olla. Eelpool ettetoodud asjaoludel jääks paljugi wiina ko-

dusse wiimata, seega perekondadest cemale. Müügikohad ei tohi olla kõrwalistes kohtades. Maal wõiksid need olla endistes kõrtsides, ühtlasi oleksid need kohad teekäijatele öömajaks, kus teekäijad soendamist saawad enesele ja hobusele ulualuse leiawad. (W a h e l h ü ü e p a r e m a l t p o o l t : E i o l e w a j a !) Kui Teie ei käi teed, siis ei ole Teile waja. Siis ei oleks tarwis teisi ruume muretseda ega jälle uut ametnikkudekarja riigikulul ülewal pidada. Oleks ka soowitaw raudtee einelauas wiinamüük sisse seada, kuid ainult rongi läbisõidu ajal, et mitte põhjust anda wagnites joomiseks. (W a h e l h ü ü e p a r e m a l t p o o l t : K a s k i r i k u s s e k a s i s s e w i i a ?) Kirikus oli ta ennegi sees, nagu teate. Peale piirituse ja 40° wiina olgu wabale, see on ilma kaarti-deta müügile lubatud weinid kunni 30 kraadini. Koduseks tarwitamiseks wõib üks liiter ühele isikule wälja anda. Kangemad wiinad, nagu konjak ja teised ainult kaardi ettenäitamisel. Nende hind peaks etikettidel ära näidatud olema ja piiritust sisaldawa protsendi järele. Wäljamaa weinide hinna aluseks on sisseostu hind, kasuprotsenti ja aktsiisimaksu riigi heaks kunni 30% hinnast. Kodumaa weinide ja likööride tööstust peaks lubatama, see tõstaks aiawilja kaswatust ja hoiaks wäljamaa weinide sissewedu wähemaks. Wiinamüüjad trahterites ja mujal peawad olema ausad isikud. Soowitaw oleks, kui meil selleks karsklasi leiduks, (Ü l d i n e n a e r) , nii kui oli see Soomes. Müügiõiguse annab aktsiisivalitsus, nendelt tagatismaksu sisse wõttes, mis seaduse rikkumise korral trahwiks ära wõtta wõimalik oleks. Wiina tarwitajaid joobnud oleku eest, ehk muude wiinamüügi seaduste rikkumise korral, karistatagu selleks antawa eriseaduse põhjal waljult: kas rahatrahwiga wõi arestiga, kui ka awaliku seltskondliku tööga. Wiinamüügi aeg olgu piiratud. Pühapäewil ainult määratud tundidel pärast lõunat. Suurtel pühadel ei peaks müüki lubatama. Selle seaduse täitmise järelwalwe antakse aktsiisi peawalitsuse ja politsei hoolde. Ka karskustegelased wõiksid siin kaasa aidata. (N a e r .) kuid nad peawad selleks aktsiisivalitsuse poolt wäljaantud lubadega warustatud ja tuntud ning ausad isikud olema ja wähemalt algharidusega. Lähemas tulewikus kui meil toitluskitsikus laheneb, peaks ka õlle

walmistamine lubatama, sest teadupärast ei jooda siis wiina mitte nõnda palju, kui õlut saadawal on. Müüakse ju praegugi mingit wiljast walmistatud käärimata õlle aseainet ja kole kõrge hinnaga, millest aga riik aktsiisimaksu ei saa, waid koledad kasud lähewad aina kwassi keetjate kaukasse üksinda. Wiinamüügi seadus on ainult siis otstarbekohane, kui ta wastab oludele tegelikus elus. Üleliigne surwe, see on liig piiramine, jätaks aga seaduse ainult paberile ja elu läheks temast ikkagi mööda.

H. Nurk (sd.): Esimesel wiinamüügi ja keeluseaduse arutamise korral peeti pikki kõnesid, mis wäga huwitawad olid ja nüüd pikil waheaegadel igate wiisi läbi arutati kohtadel, kus nad ka muidugi huwitusega wastu wõeti, et siis teada saada, kuidas seisukord on. (H. Kuusner, rhw.: Kust need kõned sinna sattusid?) Ajalehtede kaudu. (H. Kuusner, rhw.: Kas nad seal ka ilmusid?) Peeti ju koosolekuid, kus minagi hoolsalt käisin. Sel ajal, kui Ameerika Soome esitaja siin Walges saalis kõnet pidas, olin ka kohal ja siis oleksin ma küll keeluseaduse poolt hääletanud, nüüd pean aga wastu hääletama, sellepärast et olen suurtel koosolekutel Eestis olnud, kus ette toodi, et Eesti riik wõib hukka minna, kui mõni pits wiina wõtta. (N a e r .) Meil ei pruugi waenlasi wäljaspoolt tullagi, waid wõta üks pits wiina, — ja Eesti riik on maa pealt kadunud, see mõte käis punase lõngana kõnedest läbi. Wõitlust wõib ju pidada laiemate rahwahulkadega, aga kas seaduseandjad wõitjaks jääwad, selle üle ma kahtlen. Igatähes on wiina järele nõudmine maal suur, seda näitab ka tegelikult keeluseaduse jaoks allkirjade saamine. Kujutage enesele ette, tuhat kirja on wälja saadetud, et 3000 allkirja saada, see tähendab iga lehe pealt tuleks kolm allkirja anda, see on küll niisugune wäikene arw, et wähemat ei maksa enesele ette kujutada ja ka seda arwu ei saada kokku. Ma ütlen, kui teie saadaksite mõne teise seaduse jaoks allkirjade korjamise wälja, kohe saaksite tarwiliku arwu kätte. Kuu-lutage näiteks Eesti keisrriigiks ja soowige Saksa Wilhelmit meile keisriks ning saatke 1000 kirja wälja, siis olen ma kindel, et iga leht wähemalt kolme allkirjaga tagasi tuleb. Wõi korjake näiteks surmanuhtluse maksmapanemiseks all-

kirjasid ja igatahes saate neid palju rohkem, kui praegusel korral. Keeluseadust ei saa praktiliselt kuidagi teostada, ka siis mitte, kui seltskondlikud asutused kaasa aitavad. Ma toon ühe näite. Pärnumaal võttis suuremat hoogu salawiinapõletamine. (Pahemalt poolt: Kuusner on ju ka sealt pärit, Naer.) seal võttis haridusselts selle vastu võitlemise oma ülesandeks. Kohal olid väljõppinud wiinameistrid, kes enne suuremates wabrikutes töötanud ja nüüd kodusel teel wiina walmistama hakkasid. Selts otsustas oma koosolekul, et neid mitte seltsi liikmeks vastu võtta, kes koduse wiinapõletamisega tegemist teewad ja kes juba seltsi liikmed on, neid otsustas seltsist välja heita. Kui nüüd otsustäitma hakati, siis oli selle tagajärg see, et meile ei astunud paremaid seltskonnategelasi seltsi liikmeks. Hulk liigetest pidid lahkuma ja isegi laulukoorist lahkusid 3 paremat lauljat: kaks naisterahvast ja üks meesterahwas, sest et nad salawiinapõletamisega seotud olid. Tagajärg oli see, et selts pidi loobuma võitlusest. Nüüd toodaks ette need arwud, mis käiwad registreeritud salawiinawabrikute kohta. (H. Kuusner, rhw.: Kas meil registreeritud kõrtsisid kah siis on: Naer.) Mina loen neid registreerituks, mis Ernits ette kannab, sest nende kohta on protokollid tehtud. Aga kui palju on weel registreerimata salawiinawabrikuid? Pärnumaal on üks wald, mille kohta nõuti teateid, et kui palju on seal salawiinawabrikuid, siis anti teada — 150, ja 150 talu oli wallas. Politsei hakkas neid üles otsima ja peab ütleva, kuhu juhatati, seal leiti wabrik. Niipalju oli seal registreerimata wiinawabrikuid. (W. Ernits, sd.: Kui palju neid seal wallas on?) — Ma ei tea praegu öelda, ma olen 1919. a. kewadest saadik ära, aga juba sel ajal olid seal suured wabrikud ilusa sisseadega. (Naer.) Mul on päwapiltisid neist wiinawabrikutest, kahju, et neid kaasas ei ole, ma oleksin neid näidanud teile, kui suurepäraliselt nad töötawad. Tagajärg on see, et inimesed tahawad paremat wiina. Nad ütlevad, et küllalt on saanud juba seda wasikajooki, see enam ei sünni, andke nüüd paremat. Nad toowad ka väga ilusad põhjendused ette ja ütlevad, et andku neile walitsus paremat wiina ja nad täidawad kergemalt puudeweo ja teised rekwiisitsiooni kohus-

tused. Nad kurdawad, et neil olla rasked kohustused peal, ränk töö paneb kõhu walutama, ühtegi rohtu ei ole. Mine arsti juurde, see ütleb, et kõht tuleb lahti lõigata, (Naer.) aga kui inimene natukene saaks puhast wiina... (H. Kuusner, rhw.: Teie olete wist täna ka saanud.) Härra Kuusner, mina küll ei ole saanud, mina olen praktiline karsklane, aga teie näitate siis küll saanud olewat, kui kõnetooli astute. Ma toon need wäited ette, mis härra Kuusner siin toonitas. Ma toon ka tegelikult ette, mis pärast puskariajaja annab oma allkirja. Ta teab, et ta on põlatud, ja et seda põlgtust ära peita, ütleb, ma kirjutan ka alla keeluseadusele. Mul oli juhus pärast pühadewaheaega puhkuselt tagasi sõites isikuga kokku saada, kes ise ka põhimõttelikult keeluseaduse wastane on ja ütles, et tema olla keeluseaduse sellepärast alla kirjutanud ja ka mitmed teised maal, et seadusi saaksid teha mitte üksi need härrad seal Tallinnas, waid ka teised kodanikud. Ma ei räägi seda, mis on Ameerikas wõi Soomes juhtunud, waid mis täiesti Eestis olemas on. Härra Kuusner'i poolt kanti ette, et walitsus wiinamüügi käima paneb, siis ei saa kuidagi salawiinapõletamist kontroleerida, ega wiinapõletajaid tabada jne. Siin ma juhin nüüd sellepeale tähelepanu, et walitsus teeb raha ja järelikult ei saaks siis walerahategijaid kuidagi moodi tabada. Niisugust seisukohta ei wõi lubada, see on põhimõttelikult öeldud. Siis huwitab mind mõningate paragrahwide sisu, nimelt VI osa kohta, kus räägitakse, et rahaministeeriumi wolitatakse käesolewa seaduse maksmapanemisel tarwilikke määrusi ja juhtnõõrisid välja andma. Senni oleme meie näinud, nõnda lühike pikk kui meie riigi iga on olnud, et riigi ettewõtted ja asutused töötawad ainult kahjuga. Rahaminister toonitas, et esimene põhimõte wiinamüügi awamise juures on ka kasu ja näitab ette, et sealt tuleb umbes 280 miljonit aastas walitsusele kasu. Minule aga tuleb niisugune mõte südamesse, et kui seatakse monopool sisse, nagu enne oli, siis määratakse ka muidugi ametlikult nagu mujal teistes riigiasutustes sekretärid ja nende abid, warahoidjad ja nende abid, masinakirjutajad ja nende abid jne., siis tuleb nii välja, et toobi wiina kohta on 2—3 ametnikku ja nagu härra Ploompuu soovitas, et wõimalikult igasse walda seesugune asutus pan-

nakse, siis mina kahtlen küll, kas saadakse see kasu kätte, mis kawatseti. Muidugi saab selle kohta rahaministeeriumi aruandja seletust andma, sest sealt see seaduseelnõu välja tuligi. Huwitaw oleks teada saada, kuidas kawatsetakse seda wiinamüüki teostada. Peaks saama kuidagi wiisi lihtsamalt läbi sel juhtumisel, kui see asi kõik lihtsamalt sisse seatakse, muidu tuleb ehk ka säärane seisukord, nagu Tsheho-Slowaakias, et iga 5. inimene on riigiametnik. Wiimaks on ka iga 5. kodanik Eesti wabariigi ametnik. Teiseks oleks huwitaw olnud III osas see, kus on ette nähtud, et piirituse hind määratakse kindlaks rahaministeeriumi poolt. Aga mispärast müüakse mitmesugustele asutustele mitmesuguste hindadega? Ma arwan, et kui hind määratakse kindlaks, siis peab ametlikkude asutuste jaoks igalühel ühesugune hind olema, ainult eraisikutele wõiks wahet teha. Need oleksid huwitawad teated, mille kohta wast rahaministeeriumi aruandja seletust annab.

W. Ernits (sd.): Austatud rahwa-saadikud! Härra Ploompuu ja Nurk'i kõned tuletasid mulle ühte kirja meelde, mida ma ühes wõtsin, see kõlab järgmiselt: (H. Nurk, sd.: Minu kiri see ei ole.) Teie oma küll mitte, aga kellegi teiesarnase oma. „Kes usu ja alkoholi wastane on, see on ka rahwa wastane“. See kiri on huwitaw sellepärast, et ta meie praegust meeoleolu tabab, ning rahwa karakteri vähemalt ära ütleb. Asutawat Kogu ses küsimuses karakteriseerides peab puudutama wähe looduse-lugu, nimelt arenemisõpetust. Ewolut-siooni põhimõtte järele kohanewad teatawad organismid oludele ja muutuwad selle järele, kuidas olud sel korral on ning sünnitawad mitmesuguseid nähtusi, nagu näiteks kaitsewärw. Talwel on jänased walged, kuna aga nad suwel hallid on. Need näited ei awalda ennast mitte üksi looduses, waid ka ühiskonnas ja seda on õige huwitaw tähele panna. Samasugusena awalduwad igalpool mimicry nähtused ja ühiskond käib niisamuti looduseaduste alla. Eestis on karskuse põhimõte üldiselt wastu wõetud. Kõik on karsk-lased. Eestis joodikuid ei ole. Kes wä-hegi targem on, see joodik ei ole, ehk talle küll üks toop wiina kuus antakse, 12 toopi aastas. Karskuse suusõnaline tun-nistamine on nimelt kaitsewärw joomi-

sele. See on nii ja sellest teie ei pääse, sest ka Asutaw Kogu on siin mimikreeri-nud. (W a h e l h ü ü e p a h e m a l t p o o l t : S o o !) Ma tahaksin kuulda, mis teie selle peale wastaksite. (N a e r.) Ilus wastus muidugi. Teine asi, mille peale iseäranis Eestis waadatakse, on see, et meil palju asju olemas on, mida mujal maailmas ei ole ja see on see, et kars-kusküsimuses tööliste parteid monopooli seisukohal asuwad, mida igalpool ei sünni. Meie kodanlus on teiste riikide omast palju ette jõudnud. Ta teeb enamlas-tega rahu esimesena, jagab maid ja mõi-said jne. Selle wastu aga on meie sot-siaaldemokraatia imelik, ta peaks kaitsema keeluseadust, kaitseb aga mo-nopooli kodanlaste asemele, (Üldine n a e r.) muidugi wäga sofistlikkude mõ-tetega. On õigus ühe ideelise kommuni-sti ütetus, et Eesti wabariik ainukene maa maailmas on, kus töörahwa juhid kaitsewad monopooli. Kõneldi praegu elukallidusest, mis nii raske, et kuidagi saapaid jalga ei saa ja nüüd sunnitakse inimesi jooma. (W a h e l h ü ü e : K e s s u n n i b ?) Teie wõtke inimesi nii nagu nad on. Kui teie pakute, siis nad wõta-wad. Tähendatakse selle peale, et alko-holi kuritegewus on suur, kuid peab tä-hendama, et kuritegewus üldse on 10 korda suurem kui enne sõda, näiteks on registreeritud warguste juhtumiste arw suurem, aga selle wastu ei kõnele keegi; miks teie käsi rüppe ei pane ja ei ütle, et meie selle wastu wõidelda ei saa. Sõja-oludes läheb rahwa moraal ikka mada-lamaks, kuid selle wastu peab alati wõit-lema, et see weel rohkem ei lange. Sel-les mõttes ei tohiks alkoholi küsimus wäljawõtteks olla, — sest kuritegewus on ikka kuritegewus. Kui meie alkoholi kuritegewust arwesse ei wõta, siis näi-tame, kui madalal meie oma arenemises oleme — ainult seda, ja muud mitte midagi.

Nüüd waatame küsimust, kui palju meil allkirju on. Täna kell 2 lõpetati igal-pool allkirjade wastuwõtmine. Tagasi saadetud oli 80 lehte; nende peal on 1858 allkirja. (K. E i n b u n d, r h w. : S e l l e s t o n w ä h e !) Üle 2000 on ikka käes ja kui 90 weel saab, küll siis ikka 3000 kätte saame. Muidu talitame teisiti. Meie saime walesti aru sellest seadusest. Maal on ju raske alla kirjutama minna kontorisse, kuna allkirju ka kohal wõiks anda. Tar-bekorral wõtame selle abinõu tarwitu-

sele. — Selle argumendi vastu, et kuskil palju hääli ei saa, wõib öelda, et Lohusuu wallas saadi 199 häält. Kas see on wähe? (W a h e l h ü ü e: Kuidas selle Tallinnaga lugu on?) Ma lugesin lehest, et 101 allkirja saadud. Tallinnas $75 + 37 = 112$. (W a h e l h ü ü e d: W ä h e, w ä h e!) No küll teie näete, enam ei maksa waielda.

Nüüd lubage aga siiski, et teile selle kohta täieliku ülewaate annan, et see nõnda neetud keeluseadus, millest arwatakse, et ta igalpool läbi kukkunud on, ometi maksew on. Kõigepealt Põhja-Ameerikas, Hawaias, Portorikkos, Newfoundlandis, Soomemaal ja nüüd ka Norramaal ning Rumeenias. Tähendab, terve hulk maid, kus keeluseadus tükk aega maksew on, nii kergesti teda tagasi ei wõta. Muidugi tehakse seal ka elawalt kihutustööd. Kohalik keeluseadus on maksew Daanimaal, Norramaal, Rootsis, Uues Seelandis ja Shotimaal, kus praegu üldist keeluseadust rahwahääletamisega otsustatakse. Nii ei ole meie ainukene maa, kus rahwahääletamisega keeluseadus vastu wõetakse. Osaline keeluseadus on maksew Prantsusmaal — wiimaste parlamendi walimiste juures oli keeluseadus tähtis punkt, mis õige tublisti jõudu kulutas — Belgias, Shweitsis ja Itaalias. (M. Martna, sd.: Shweitsi absinth!) Sellest tuleb ka pärastpoole jutt. Itaalias pidas hiljuti peaminister kõne, kus ta soovitas keeluseadus maksma panna, sest et wiletus liig suur on, meil ollakse teises arwamises. (M. Martna, sd.: Teie olete ka teises arwamises!)

Usuline keeluseadus on maksew Hiinamaal, Mandshuurias, Jaapanis, Afganistaanias, Türgimaal ja osalt weel Araabias ja Türgi Aasias. Täis wabadus, mida härra Ploompuu soovitab, see on maksew ainult Balkanis, Mehikos ja Lõuna-Ameerikas, mujal mitte, seal on nii nagu teie seda soovite. (N a e r.)

Huwitaw on Norramaa, kus läinud sügisel keeluseadus maksma pandi. „Tallinna Teatajas“ oli sõnum, et Norramaale on sisse weetud 50 miljoni krooni eest weinisid. Joomine olewat 50 korda tõusnud. Kui lähemalt waadata, on selge, et see sõnum wale on. Keeluseadus pandi maksma sügisel, oktoobris wõi nowembris, nüüd aga olla sissewedu 50 miljoni krooni wõrra 2 kuuga tõusnud; on näha,

et see sõnum läbi ja läbi wale on. Waatame, kuidas Kristiaanias keeluseadusega lugu on; sellekohta on Kristiaania politseikambris ametlik arwustik, millest näeme, et salawiinapõletamist Kristiaanias ei ole ja et wiinasid wõrdlemisi wähe tarwitatakse jne. Politsei arwab, et kui rahwahääletamise wõitluse ajal hääled keeluseaduse vastu olid, siis nüüd karskusewastased ja salawiinapõletajad oma mõtteid muutnud on, sest nüüd olla märgata, et need, kes enne olid keeluseaduse vastu, hakkawad nüüd tema poole, sest muud ei jää üle, niisugune on meelemuutus seal. (T e k i b w ä i k e w a h e. W a h e l h ü ü e: O n t e i l w e e l m i d a g i ö e l d a?) O n k ü l l. — Ameerikas tähendatakse, et keeluseadus olewat see, mis pärast kõik suured ja rasked streigid ilusasti korda minewat, ilma mingisuguse wägiwallata. Kui monopool lahti oleks, siis läheksid streigid hoopis teisiti. Õige huwitawad teated on tulnud Rootsist wiimasel ajal. Teatawasti suurendati Rootsis alkoholi saamist 4 liitrini kuus. Arwud näitawad, et läinud aastal jaanuarikuus politseil tegemist oli 623 joodikuga, nüüd on see arw 1066, sellega üle 400 rohkem. Göteborgis oli 342 juhtumist, kus politseil joodikuga tegemist oli, nüüd 1119. (W a h e l h ü ü e: E n n e j ö i d k ö i k k o d u s!) Politsei teatab, et suurem osa neist joodikutest on tarwitanud kodupõletatud jookisid. Tähendab, ei ole ka see wähenenud, olgugi, et mõned seda järeldawad pärmitarwitamise wähenemisest. Et pärmi wähem tarwitatakse, kui ennem, seletatakse sellega, et jahu on wähe, ei saa mitte saia küpsetada.

Lõpuks tooksin ma weel Tartu maakonna kohta detailse arwustiku selle kohta, kuidas joomisega seal lugu on. Muidugi ma olen sellega nõus, et ametlikud andmed reaalistest andmetest paar korda wähemad on, kuid mitte rohkem. Need arwud räägiksid järgmist: ma lugesin üksikute waldade kohta, kui palju on salawiinapõletamise protokolle tehtud läinud aastal ja tuleb wälja, et kunni 12 protokoll 37 wallas, 13 kunni 24 — 22 wallas, 25 kunni 36 — 10 wallas, 37 kunni 48 — 4 ja üle 49 — 1 wallas. See arwustik annab iseenesest wähe, kuid rohkem detailiseeriks see, kui ma üles loeksin iga kuu andmed iga walla peale. On ka juhtumisi, et mõnes wallas ühtegi salawiinapõletamise kohta leitud ei ole, missuguseid juhtumisi wäga palju on.

Need on Tartumaa politseist saadud teated, millest järeldada võib, et wiinapõletajate arv nii suur ei ole peale üksikute kohtade. Nii tuleb ainult 4 wallas alla 50 inimese kohta 1 trahwitud. Iseäranis palju on neid Worbuse wallas, kus iga 14 inimese peale 1 protsess tuleb. Teised wallad oleksid Lukke wald — iga 23 inimese kohta. Peale selle waldasid, kus üle 50 inimese kohta 1 protsess wiinapõletamise pärast oli; 50—99 — 16 walda, see on 24 protsenti; 100 kunni 149 — 11 walda 150—200-ni jällegi 11 walda, 200 kunni 250 2 walda; 250 kunni 300-ni 4 walda; 330 kunni 400 — 3, ja üle 400 on 8 walda. Nii et ühedes on see täiesti suur, teistes on aga ta palju väiksem. Mis nüüd terwesse maasse puutub, siis on teateid, et iga 400 inimese peale tuleb keskmiselt 1 protokoll. Täielikult wõiwad nad kahekordsed olla. Et aga salawiinapõletamise wabrikud mitte nii hiilgawalt piiritust ei walmista, siis langeb reaalselt kaswatamise tarwidus ära.

Muidugi ma mõtlen, et täiesti joomist ära kaotada meie ei suuda, aga miinimumi wõime meie teda ikkagi wiia. Monopool on igatahes palju suurem pahe, mida ei wõi mina milgil kombel soowitada, kui seda tehakse, siis tehakse seda meie rahwale kahjuks.

K. Kornel (rhw.) Mul oli küll esiti hirm siia tulla, sest rahwaesitaja Kuusner tähendas täis püha wiha, et kõik need langewad häbiposti, kes julgewad selle seaduse poolt kõnelda. (H. Kuusner, rhw.: Ei ole!) No jah, teie ütlesite seda ajalehtede kohta, kuid mina ei taha wahet teha nende wahel ja meie wahel. Leian aga siiski, et pean kõnelema, kuigi meid sarnane hädaoht ähwardab. Mina ei taha aga palju kõnelda, sellepärast et meie oleme juba küllalt kõnelenud, kumbki pool on ennast awaldanud, kuid nähtawasti ei taheta wõi ei saada aru sellest, et praegune aeg kohane ei ole keeluseaduse maksmapanemiseks.

Härra Ernits tõi näite sellest, kuidas keeluseadus maksew on Kristiaanias ja näitas, et seal salawiinapõletamist ei ole. See just see asja raske külg on, et meil usku ei ole, et see keeluseadus, mis meil Wene oma asemele tahetakse panna, ainult paberile ei jää, waid tõesti ellu wiiakse. Võib olla, et Norramaal keelu-

seadus mõne aasta pärast teisi tagajärgi pakub, aga ma ei taha ettekuulutajaks hakata. Härra Kuusner ütleb: Sellega teie midagi kätte ei saa, see läheb teil nurja jne. Võib ju kõneleda, aga sellega kuigi kaugele ei saa. Kui katsutakse üksiteisele midagi selgeks teha, siis peab ometi millegiga põhjendama, meie peame üksiteise wäidete peale kõnelema. Isegi rahwahääletamise kohta käiwat seletust loeb akl. Kuusner karskuswaenuliseks. Ajutise põhiseaduse paragrahw teeb selget wahet rahwahääletamise wahel, milleks 25 tuhat häält tarwis ja seaduste algatusõiguse wahel, milleks 3 tuhat häält nõutakse. Siis heidab härra Kuusner ette, miks seadust nii ruttu läbi wiia tahetakse. Selle peale wõin ma öelda, et see seadus on küllalt aeglasel korras, aeglasemas kui muidu, arutamisele tulnud. Seadus tuli siia, siin arutati ta läbi, leiti puudulik olewat ja saadeti komisjoni, kus ta tükk aega wiibis ja nüüd alles siia uuesti jõudis. Ja ometi oleme meie küllalt seadusi esimesel lugemisel wastu wõtnud, ilma et komisjoni oleksime andnud. Nii ei ole see süüdistus sugugi põhjendatud. Siis jälle see põhjendus, nagu oleks Asutaw Kogu, kes enne teisel arwamisel oli, nüüd joomise suggestiooni mõju alla sattunud. Kas maksab selle juures nüüd rohkem peatada? Wahest on rahwaesitaja Kuusner oma sõnu rohkem järele kaalunud ja wõtab oma süüdistuse tagasi. Mina tahan weel peatada rahaasjanduse komisjoni töö juures. Kui öeldakse, et komisjon ei ole midagi teinud, siis ei ole see õige: komisjon on eelnõu tuntawalt parandanud. Pean ütlema, et komisjon kaunis halwas seisukorras oli, sest et Asutaw Kogu temale mingit kindlat juhtnööri ei andnud. Peaaegu oleks komisjonis enamuse saanud arwamine, et tuleb pöörata Asutawa Kogu poole wastawate juhtnööri saamiseks. Siiski koguti andmeid üksikute kõnelejate mõtteawaldustest ja leiti, et soowitati kahte asja järele kaaluda: kas wastab eelnõu norm enamwähem sellele tarwidusele, nagu teda rahuldada kawatsetakse ja kas on wiinahiin sarnane, et see salapõletajate wõistlust kõrwaldaks. Kui härra Kuusner ütleb, et normi suurendamist ei olla nõutud, siis ütlen mina, et mina selle poolt olin. Ma leian, et rahaasjanduse komisjon kaks parandust on teinud, esiteks on ta normi tõstnud, sest endine norm oli liig wäi-

kene, millega mitte wist salawiinapõletamisele tõkkeid teha ei oleks saanud. Kui nõudmine pakkumisest palju suurem on, siis tekib wastolu, mis salawiinapõletamisele pinnaks on. Sellest seisukohast wälja minnes leian mina isiklikult, et normi tuleks suurendada. Kui nüüd aga härra Kuusner soovitab sarnast teed meile: „Mu härrad, kui teie suurendamise poolt olete, noh siis suurendage weel enam“, — sellest seisukohast, mina kui karskane, küll aru ei saa. Edasi oli teine oluline parandus, mis rahaasjanduse komisjon tegi, see, et ta wälja jättis paragrahwi, mis endises eelnõus oli, mis piiritusehinna seadusandlikult kindlaks määras. See oli puudus, sest et piiritusehind kujuneb selle järele, kui kaliks lähewad need produktid, millest piiritust walmistatakse. Kui piiritusehind seaduses kindlaks oleks määratud, siis oleks walitsus selle seaduse teostamisel raskesse seisukorda pandud. Selle lahendamiseks wõtsime meie wastu paragrahwi, et „piiritusehinna määrab kindlaks walitsus rahaministri ettepanekul“. Nüüd on wõimalik walitsusel piiritusehinda määrata kartulihinnaga wõrreldes; kuid ühtlasi ka wiljahinda arwesse wõttes, et salawiinapõletajate wõistlust karta ei oleks. Sellega on rahaasjanduse komisjon seda seaduseelnõu täiendanud ja ei wõi öelda, et ta midagi teinud ei ole. Härra Ploompuu esines uue ettepanekuga, mis käsitas ühte uut süsteemi. Kui see nüüd peaks läbi lööma, siis peaks eelnõu komisjoni tagasi minema, kes täiesti uue eelnõu kokku seaks, rahwaesitaja Ploompuu ettepanekut aluseks wõttes. Ma ei taha seda pikalt käsitada, mis soovitaw ei oleks ja sellepärast lubage, et ma ainult deklareerin, et härra Ploompuu ettepaneku kohta eitawa seisukoha olen wõtnud.

Kõnet lõpetades pean ütleva, et see seadus sarnasel kujul, nagu ta rahaasjanduse komisjonist wälja tuli, wastuwõetaw on. Härra Ernits tõi siin Ameerika ette, kus keeluseaduse maksmapanemisega streigid ilma wahejuhtumisteta arenewad. Wõib olla, kuid mina olen sellel arwamisel olnud, et igal ajajärgul, kus seltskonnakihid mingist suurest asjast huwitatud, joomine iseenesest wähe-
neb. Sellepärast ei saa ma härra Ernits'i Ameerika näidet kõige parema tahtmise juures mitte keeluseaduse arwele panna. See oleks kõik, mis mul öelda oli. Ta-

haksin siiski weel ainult öelda, et meie selle seaduse l lugemisel wõksime wastu wõtta. Ja kui wast öeldakse, et meie eelnõu sama Bratti süsteem on, mis Rootsis tagajärgi ei ole andnud, siis ütlen ma, meie ei wõi sarnasele seisukohale asuda, et mis ühes riigis hea, see ka meile hea; mis ühes halb see ka meile halb. Igas riigis on isesugused olud ja sellepärast on ka iga riigi seadustes oma iseäraldused. See on mõte, mida wõib olla, ka meie põhiseaduse maksmapanemisel arwesse wõiks wõtta. Wõib olla, et ka käesolew eelnõu, millel küll Bratti süsteemi nägu paistab olewat, kuid seda siiski ei ole, meile joomise kitsendamisel soovitawaid tagajärgi annab.

H. Kuusner (rhw.): Akl. härra Kornel puudutas siin Ameerikat. Ma juhin selle peale tähelepanu, et kui härra Ernits rääkis Ameerika streigiliikumisest ja härra Kornel tähendas, et teatud liikumiste ajajärkudel on ülendatud mee-
leolu, siis tähendan ainult niipalju, et keeluseaduse wõitlust ei pannud mitte üksi toime keeluseaduse sõbrad, waid suure demonstratsiooni panid toime mitmesugused lokaalipidajad ja monopooli sõbrad, sellega, et nad ka keeluseaduse selleks päewaks maksma panid. See näitab kui keeluseaduse sõbrad tahawad, nemad ka mõju suudawad awaldada ja ka meie. kui meie tahame, wõime eneste juures keeluseaduse maksma panna. Härra Kornel'i märkuse, nagu oleks suur ülekoos selle wastu üles astuda, lükkan ma ümber, sest kui ma siin wastaseid olen puudutanud, siis mitte neid otsekohe-
seid wastaseid, kelle hulka ka härra Ploompuu'd arwan, waid ajakirjanikke, kes wastaste mõtteid nii moonutatud kujul on alandanud. Siin on tähendatud, et selle eelnõuga ei ole kiiret, waid kõik läheb harilikus korras, siis selle kohta ütlen teile, et kui teie esimeseks päewakorra-punktiks wõtsite selle eelnõu ja rahwakoolide seaduse ning seisuste kaotamise seaduse tagatippu panite, siis ütlen ma, et teie tahate seda kiires korras läbi wiia, enne kui need 3000 allkirja on jõutud kokku koguda. Ma ei ütle teile, härra Kornel, aga et siin Asutawas Kogus sarnane soow olemas on, see on minu arusaamise järele täiesti kindel. Et siin rahaasjanduse komisjon mingisuguseid parandusi oleks teinud, sellest ma aru ei saa, sest juba endisel ajal on seda eelnõu sisuliselt aru-

tatud, ainult ma olen nüüd autori leidnud, kes normi suurendamist on tahtnud läbi viia, see on endine karsklane, isand Kornel. (W a h e l h ü ü d e d: J a p r a e g u n e.) Olgu ka praegune. Teisi maid ei ole meil tarwiski wõtta, meil on kogemused sellel alal ka omalt maalt. Meil on olnud monopooli süsteem ja see on meie rahwa poolt üldist hukkamõistmist leidnud ja ratsioneeritud süsteem on teistel maadel ka hukka mõistetud. Härra Ast'i poolt on Göteborgi süsteemi ülistatud, kuid nüüd on see juba kõrwale wisatud ja keeluseaduse nõudmine on esimesele paigale paisatud, nii et teist teed ei ole mujal maailmas alkoholi wastu tagajärjelisemaks wõitlemiseks leitud, kui keeluseadus. See liikumine läheb ikka suuremaks ja wõib olla, et ka meil kord wõimule pääseb, kuna meil praegusel juhtumisel see süsteem, mis meil õieti ajutiselt ja väga puudulikult maksew on, maha wisatakse. See reaktsioon kestab vähemalt 10 aastat, enne kui laiemates massides opositsioon tekib selle korra wastu ja see läheb meie rahwale hirmus kalliks maksma, ning sellepärast oleme meie selle poolt, et meie seda süsteemi maksma panemast keeldume. Meil ei ole seda weneaegset keeluseadust senni tegelikult makswusel olnud. Mina ei soowi seda, et see ainult paberil oleks. Mina soowin, et meie Asutaw Kogu, rahwaasemikud, kes siia kokku on tulnud, et nemad tuliselt joomise, kui ka kõikide wäärnähtuste wastu wõitlusesse astuksid, ega järele ei annaks ka teistele wäärnähtustele, nagu marodöörimistele, wäljawedamisele jne. Sarnast keeluseadust, mis ainult paberile jääks, mina ka ei soowi. Mina soowin täiesti elulist keeluseadust, mis meie rahwaasemikkude toetuse peale põhjeneks. Kui ta rahwaesituse toetust ei leia, siis appelleerime rahwa laiemate hulkade poole ja meie loodame, et rahwa enamuse selle poolt on. Meie oleme oma kohuse täitnud ja rahwas saab siis sarnast elu elada, nagu ta seda ise walinud on. Härra Seljamaa wõrdles karskusliikumist kommunistliku liikumisega, wist sellepärast, et ta hiljuti Wenemaalt on tulnud, aga tema oleks pidanud seal nägema, et kommunistlikud ideed teoreetiliselt õigeks tunnustatud ei ole, ja et kommunism seisab ja püsib ainult weel püssitikkude peal. Kas põhjendame meie oma nõudmist keeluseaduse elluwiiimises wägiwalla ja püssitikkude

peale? Ei. Ainult rahwa parema tahtmise ja arusaamise peale, see ei ole mitte wägiwald. Kui teie tahate meilt seda wõimalust ära wõtta, et rahwa enamuse poole appelleerida, waadake, seal on mingisugune wõte, mis wägiwallaks wõib muutuda. Siis ei wõiks mitte öelda, et meil kommunistlikud tahtmised on. Kui õieti rahwa enamuse seda soowib, kui rahwas selles küsimuses teie seljataga on, siis on see muidugi paratamata ja ei saa selle wastu midagi teha. Teie olete aga praegu teatawas õhkkonnas, kus rahwaga kindlat sidet ei ole ja hindate rahwa meeoleolu nii, nagu härra Nurk siin ette kandis. Mina sellesarnast meeoleolu meie rahwa seas ei tunne. Austatud kooslijad! Teie astute selle eelnõu wastuwõtmisega väga tähtsa sammu, millel sügawad riiklikud, ühiselulised tagajärjed on, sellepärast olgu teil ka julgust ikka otsekohe wälja astuda, mitte sarnaste wäidetega, nagu praegusel juhtumisel. See tee, mida teie soowitate, ei lähe kunagi Rooma, waid sihile wiib keeluseaduse maksmapanemine, mille eest meie rahwa paremad mehed aastakümneid on wõidelnud ja mille maksmapanemist teie ise mõne aasta eest nõudsite. Kui teie nüüd sellest loobute, siis tahate jälle monopooli sisse seada, tehke seda. Ma teeksin ettepaneku, et meie selle küsimuse ühemeelselt ära otsustaksime, et meil tulewikuks teada oleks, kuidas Asutaw Kogu seda on otsustanud. Ma teen ettepaneku selle küsimuse otsustamist nimelisele hääletamisele panna. Loodan, et meie ausad wastased seda toetama saawad. (K ä t e p l a k s u t a m i n e.)

(Juhatama hakkab abiesimees J. Seljamaa).

A. Rei (sd.): Siin on juba tähendatud, et pikki kõnesid ei maksa enam pidada, sellepärast et selle küsimuse üle meie juba ennem väga pikalt oleme kõnelenud ning lõppude-lõpuks kõigil asi selge ning seisukoht kindel on. Ma pean siia juurde tähendama, et kui siin weel on edasi waieldud, siis osalt sellepärast, et ei taheta wastase seisukohast aru saada. Ja seda pean mina nimelt härra Kuusner'i kohta kinnitama. Härra Kuusner tähendas, et meie, sotsiaaldemokraadid olla suureks imestuseks karskuse wastased. Ma pean weel kord kõige suurema rõhuga toonitama, et see õige ei ole. Mina rääkisin siin ja rõhutasin seda

wäga, et meie sotsiaaldemokraatlik rühm alkoholismi küsimuses sel samal seisukohal asub, nagu kõikide teiste maade sotsiaaldemokraadid. Meie tunnistame, et alkohol ja joomine üks töolisteklassi õelamatest wastastest on ja et meie tarwilikuks peame selle waenlase wastu wõidelda. Küsimus seisab ainult selles, kas nimelt keeluseadus meie praegustes oludes soowitawaid tagajärgi annab. Wõib olla, et keeluseadus iseenesest ja enamwähem wastawates tingimistes alkoholi wastu wõitlemiseks wäga hea ja mõjuw abinõu on, kuid meie praegused olud on minu kindla arwamise järele selleks just kõige ebakohasemad ja ebasüüdsamad. Seda selgitasin mina. Kui aga nüüd tuldakse üttelema, et meie karskuse wastu waenulikud oleme, siis pean ma järeldama, et meist lihtsalt ei taheta aru saada. Ma saan muidugi aru, et rahwasaadikutel Ernits'il ja Kuusner'il sellejuures üks wabandaw põhjus on: nende liig suur ägedus ja õhin oma asja kasuks, mis nende intellekti tumestab. Härra Kuusner'ile on see wast weel wabandataw, kuid rahwaesitaja Ernits, kui teadusmees, peaks iseäranis selle eest hoolt kandma, et tema isiklikud sümpaatiad ja antipaatiad tema arusaamist ja intellekti ei tumestaks. Need statistilised arwud, mida rahwasaadik Ernits siin ette tõi, ei räägi suuremalt jaolt sugugi keeluseaduse kasuks, waid ennem just tema wastu. Rahwasaadik Ernits näitas, et Kristiaanias keeluseaduse maksmapanemise järele joomine otsekohe wähenenud, kuid tema ise rääkis meile alles hiljuti, et ka meie juures sõjalgul, kui meil keeluseadus maksma pandi, joomine esiteks peaaegu ära kadus. Kuid wähe haawal õppisid inimesed kodus wiinapõletamise kunsti ära ja kuidas nüüd lood seisawad, selle üle on siin juba niipalju räägitud, et seda enam tarwis ei ole korrata. Jääme ootama, missugustest tagajärgedest Kristiaania politseikamber siis lausub, kui ka seal salawiinaajamise kunst nii kõrgele järjele edeneb, nagu meil Eestis. Edasi tõi rahwaesitaja Ernits arwusid ette igasugustes kombinatsioonides ja igasugustes protsentides wäljarehkendamisega, millest tema õieti muud ei osanud järeldada, kui seda, et ühes kohas rohkem juuakse ja puskarit aetakse kui teises kohas. Mina arwan, et seda sügawat tõde meie ilma rahwaesitaja Ernits'i numbri-deta ja protsentideta teame, sest iga ühis-

elulise ning koguni ka iga loodusnähtuse kohta wõime à priori jõelda, et tema ühes kohas suurem, teises kohas vähem on. Kuid üks arw torkas mulle selle juures tahtmata silma. Rahwaesitaja Ernits'i arwustiku järele on üks wald olemas, kus iga 14 inimese peale üks wiinapõletamise protsess tuleb. Minu arwates on see otse kohutaw arw. Igasse protokollis on keskmiselt wast kaks inimest segatud. Nii tuleb wälja, et wast iga seitsmes inimene selles wallas kaelakohtulik kurjategija on, keda riik peab wangitornis toitma. See on ju midagi hirmsat! Rahwaesitaja Ernits, kui ka rahwaesitaja Kuusner pahandawad wäga selle üle, et neid enamlastega wõrreldakse, kuid uskuge, rahwaesitajad Kuusner ja Ernits, teie talitate karskuseasjus täpi pealt niisama nagu enamlased muudes asjades talitawad. Teie ei rehkenda oludega, kas need praegusel silmapilgul keeluseadusele ka wastawad wõi ei wasta, waid tahate wägisi ja jonnakalt, maksku mis maksab, seda seadust maksma panna, kõikumata dogmaatilises usus olles, et tema tagajärjed tingimata õnnistusrikkad saawad olema. Ja just niisama, nagu enamlased iseeneste argumentidest pimestatud ja waewaks ei wõta wastase seletusi ära kuulata, just niisama talitate ka teie. Meie toome teile põhjusi ette, mispärast keeluseadus meie oludes tarwilikke tagajärgi ei wõi anda. Teie aga wastate, just nagu ei oleks teie meie põhjendusi õieti kuulnudki, et meie — keeluseaduse ja karskuse wastased olla. Ma ei tea enam tõesti, kuidas ma teile peaksin kinnitama, et meie tõepoolest mitte keeluseaduse wastu ei ole, ainult selle juures kahtleme, kas tema praegusel silmapilgul, praegustes Eesti oludes häid tagajärgi annaks. Just niisama nagu teie meile karskuse-waenulikkust ette heidate, just niisama süüdistawad meid enamlased, et meie sotsialismi wastased olla, — just niisama ekslikult ja ilmaaegu. Meie ei ole mitte sotsialismi wastu, meie oleme kaljukindlad sotsialismi õpetuse poolehoidjad, kuid meie näeme ja teame, et praegu meie majanduslik edenemine weel niikaugele ei ole jõudnud, et wõimalik oleks tegelikus elus sotsialismi maksma panna. Missuguseid tagajärgi rahwahäaletamine keeluseaduse küsimuses annab, see on alles wäga küsitaw ja parem on selle üle weel mitte ettekuulutus teha. Et aga ajalugu meid

selle eest häbiposti naelutaks kui meie praegu wõimalikuks ei pea Eestis täiesti lootusetust keeluseaduse eksperimenti teha, seda mina küll ei usu ega karda.

W. Ernits (sd.): Kõigepealt seltsimees Rei'le mõned sõnad. Wõin öelda, et kõik järeldused, mis siin on tehtud, on wõõra suggestiooni mõju all sündinud. Iseenesest mõista, kui wiltsust tahetakse ära hoida, siis on waja selle põhjused ära kaotada. Keeluseaduse arutamine on meil põletispunktiks saanud. Kuid laske kired langewad alla ja ärewus läheb mööda, siis saame meie sellega paremini toime. Wõiks ju eksperimenti teha, aga see läheks liiga kalliks maksma ja mina vähemalt seda oma wastutusele ei tihka wõtta. Siis weel üks asi, mille üle pean etteheidet tegema Asutawale Kogule, see on et meil asju waadetakse ja arutatakse liiga subjektiivselt. Arwatakse, nagu oleks terwe Eesti Worbuse wald, kus igas kolmandas peres salawiina keedetakse, kuid ei wõeta arwesse, et näiteks Saaremaal iga 2550 elaniku peale tuleb üks protokoll, mis näitab, et seal salawiinapõletamist siiski õige wähe on.

Siis on mul nimetada weel mõned täiendawad andmed selle kohta, kuidas politsei salawiinapõletamise peale mõjub. Läänud aastal märtsi- ja aprillikuus leiti Awinurmes 25 salawiinawabrikut, Laiuses leiti aprillikuul 12 wiinawabrikut, Rannus 15, Sootaga 19. Tuleb wälja, et salawiinapõletamine neis kohtades hiljemini palju wähenenud on endisega wõrreldes. Kui see uudis on, kontroleerige kohal. Kui see weel kõik ei näita, et politsei wõitlus tagajärgi on andnud ja seda arwesse ei wõeta, siis ei waata teie mitte objektiivselt seisukohalt, waid olete suggestiooni mõju all.

K. Ast (sd.): Ainult kaks tibatillukest märkust tahan teha. Akl. Ernits ütleb, et antagu normaalolud, siis nemad näitawad, kuidas keeluseadus läbiwiidaw on. Meie ei ole neid normaalolusid näinud, ja meie tahaksime ka omakord öelda: andke meile normaalolud ja meie kaalume siis järele, kas mitte keeluseadus wastuwõetaw ei oleks. On palju sarnaseid, iseenesest lihtsaid asju, mis sõjalolude tagajärjel tekkisid, näiteks trükikodade sekwestreerimine. Ma arwan, et trükikodasid oleks palju kergem olnud enne sõda sekwestreerida ja riigi kätte

wõtta. Kui Wenemaal oleks nõukogude walitsus enne sõda tekkinud, wõi enne rewolutsiooni, üldse normaalajal, siis oleks palju kergem olnud korda maal sisse seada, nüüd aga sõja tagajärjel tekkinud olukorra juures käib see walitsusel üle jõu. Praegune keeluseadus on halbu tagajärgi andnud ja selles on sõda süüdi, selle asjaolu peale tähendab meie fraktsiooni liige Ernits. Keeluseaduse tagajärjed ei oleks tõesti nii halwad olnud, oleks see keeluseadus enne sõda maksma pandud, üldse oleks inimestel rohkem lugupidamist olnud selle seaduse wastu, aga nüüd on keeluseaduse teostamine Eestis wäga küsitaw asi. See oli üks märkus, teine märkus oleks härra Kuusner'ile. Härra Kuusner räägib, et meie tee milgil juhtumisel Rooma ei wii. Nagu oleks meie kunagi tõendanud, et selle seaduse maksmapanemisega alkoholi tarwitamisele tõe ette pannakse. Ega siis härra Kuusner'i poolt soovitatud tee ka ometi Rooma ei wii, waid nagu see keeluseadus näidanud on, wiiks härra Kuusner'i poolt soovitatud tee puskariwabrikusse. Eesti Asutawal Kogul on wiisiks saanud hirmu palju waielda ja pikki kõnesid pidada. Hiljuti rääkisime kirikuküsimusest liig palju ja nüüd räägime kõrtsidest niisama palju, sellepärast soowitan tingimata hääletamisele üle minna.

J. Ernesaks (sd.): Ma tahan ainult paar faktilist märkust teha asja kohta. Esiteks, mispärast on meil salawiinapõletamine nii laialdaselt maad wõtnud, et selle wastu tarwis juba wiinamüügiga wõitlema hakata. Mul on teated mitmest wallast, kus endine wiinapõletaja sarnase koha peal ametis on, kus ta käskude täitmise ja korra järele peab walwama. Mitmed neist on kaitseliidu ülemad, politseinikud jne. Nagu teada, oli enne sõda palju meie rahwuse liikmeid Wenemaal, kes seal wiinapõletamist õppisid ja tegelikult sellega seal hiljem leiba teenisid. Praegu jätkawad mitmed neist kodumaal korraloomise alal oma tööd. Seda wõiks ju uskuda, et need härrad kõik nüüd siin salawiinapõletamise wastu südilt wõitlewad, kuid tegelikult see lugu nii ei ole. Ma arwan, et praegu ei ole tähtis siin nimesid ülesse lugeda, kes need on ja kuidas need härrad praegu oma ülesannet täidawad, et isikuid mitte puutuda. Kui aga kedagi asi huwitab, siis wõin ma ka seda teha. Teiseks ta-

haksin ma meelde tuletada: kes on see rahwas, kes joob? Et ka mina üks neist rahwaliikmetest olen, kes ainult oma tööpalgast elab, pean tunnistama, et oma tööpalgast elades igapäewast leiba ja kõige tarwilikumat selle eest oma perekonnale praegu osta ei saa, kui inimesewääriliselt elada tahad, ammuigi mitte siis, kui wiinaostmise peale mõtled. On inimesi niisuguses seisukorras, et nendel ei jätku teenitud palka oma ja perekonna ülespidamiseks, ammuigi mitte wiinaostmiseks ja nüüd arutame meie seadust, millega korraldada nendele inimestele, see on puudustkannatajale rahwale wiinamüüki. Et praegu 90% rahwast majanduslikult puudust kannatab, siis jääb täiesti arusaamatuks, miks ruttab Asutaw Kogu praegu wiinamüügi korralduse seadusega ja mispärast peab seda just Asutaw Kogu tegema. Kellele tahetakse meil selle seadusega wiinamüüki nii kiiresti ja hädatarwituseks korraldada? Kas tõesti ainult sellepärast, et sellele nõndanimeetatud kõrgemale 10.000-le wiina müüa? Nemad joowad ju praegugi, nemad keedawad seda jooki, nemad saawad ka edaspidi seda tegema. Palgateenijatele see seadus midagi ei anna, sest nemad ei ole saanud juua ja ei saa ka edaspidi senni kui tööpalk ülespidamise kulusid ei tasu. Välja arwatud mõni üksik, kes enese ja oma perekonna täiesti nälga jätab ja kõik, mis saab, alkoholile ohwerdab. Wiimaseid tuleb wõrrelda enesetapjatega. Et enesetapjatele poomisenööri ostmiseks seadust tarwis ei ole, nii ei ole põhjalangenutele wiinahaigetele ka wiinamüügi-seadust tarwis. Et see aga wõimalik ei ole enesetapjatele mingisugust seadust ette kirjutada, siis ei saa teie ka wiinamüügi-seadusega niisugustele inimestele, kelle sissetulekud leiwaostmiseks ei jätku, ei midagi anda ega keelata. Praegu on elukallidus sada korda tõusnud, wõrreldes enne sõja ajaga. Mul ei ole teada, et palgad niipalju kuskil tõusnud oleksid; palgad kõige paremates kohtades on ainult 40 korda tõusnud. Seda tähele panes peab järeldama, et neile, kes ainult oma tööpalgast elawad, kui ka kõigewaesemale rahwale, kes puudust kannatab, wiinamüügi korralduse seadus praegu toreduse asi on, millega rutata tarwis ei ole. Sõjahaawu põdedes on rahwa majanduslik seisukord praegu väga kurb. Wiinamüügi korraldamise seaduse arutamiseks oleks siis aeg, kui meie rahwa

majanduslik seisukord on rahuloldawale järjele tõusnud.

Ettetoodud põhjustel ei saa seda seadust praegu wastuwõetawaks tunnistada. Kui siin kõneldi mõnelt poolt, et alkoholi keeluseadus ei wii meid Rooma, waid puskarikeetjate juurde, siis pean siin arutamisel olewa wiinamüügi korralduse seaduse kohta tähendama, et selle seaduse wastuwõtmisega praegu ainult seltskondliku elu langemisele kui ka igasuguste hädade ja wiletsuste maaleminemiseks teed walmistame. Kui meie rahwamajanduslik seisukord on seisukorras, et elu ülespidamist, kehakatet ja muid tarwilikke asju külluses on, ka siis hääletan mina wiinamüümise poolt, wastasel korral leian, et sõgesikumängimine meid Rooma ei wii.

Juhataja J. Seljamaa: Lõpuseõna on aruandjal.

Aruandja K. Wirma: Ma tahtsin ainult tähendada selle peale, mis rahwaesitaja Nurk siin küsimusena üles seadis, et kuidas mõtleb walitsus korraldada ja ära kasutada selle paragrahwi, mis annab õiguse määrusi välja anda. Rahaministri poolt komisjonis antud seletuse järele otsustades ei kawatseta asutada niisugust ametnikkude koosseisu ega asutusi, mida rahwaesitaja Nurk siin kujutas, waid kawatsetakse anda wiinamüüki nõndanimeetatud komisjonide peale teatud äridele. Ainult keskladu jääb riigi korraldada. Siis teine küsimus: mispärast määratakse walitsuseasutustele mitmesugused hinnad. Siin on eksiarwamine: siin ei ole mitte walitsuseasutusi mõeldud, waid üksikuid tarwitajaid, keda otstarbekohasuse järele kawatsetakse klassifitseerida ja sugugi mitte walitsuseasutusi siin lähemalt määrata. Ma ei hakka seda küsimust enam lähemalt käsitada, sest siin andis juba rahwaesitaja Kornel selles asjas seletuse, et oleks raske olnud hinda seaduses lähemalt ära määrata, arwesse wõttes hinna muutmisi. Mis puutub sellesse, et rahwaesitaja Kuusner tahtis tõendada, et minu poolt allakirjutatud eelnõu taheti päewakorda wõtta esimese punktina, ettepanekut mingisuguse rutulsusega põhjendades, siis on see päris ekslik. See ettepanek seaduseelnõu oli küllalt aegsasti juhatusesele sisse antud ja ta oleks ka 24 tunni nõuet wõinud täita, kuid see, et seda ei tehtud, näitab, et seda kiirust wõita nii väga tar-

wilikuks ei peetud. Seda rutulsust ei toetanud ka mina tänasel koosolekul, waid jätsin kõikidele wormilikkudele peensus-tele, mida rahwaesitaja Kuusner ette tõi, wastu waidlemata. Nõnda on rahwaesitaja Kuusneri tõendused selles asjas ekslikud ja ma loodan weel selleks tõendusit tuua wõida, kui see eelnõu kord arutamisele tuleb. Teen rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku käesolew eelnõu luge- misel wastu wõtta.

Juhataja **J. Seljamaa**: Aru- andja on ettepaneku teinud käesolewa seaduseelnõu II lugemisele üle minna. Rahwaesitaja Kuusner on soowitanud selle küsimuse otsustamiseks nimelist hääletamist ette wõtta. Panen selle ette- paneku hääletamisele. (Hääletata- takse.) Nimelise hääletamise poolt on hääli 24. Hääletamisel tagajärjed ei ole tarwiliku $\frac{1}{3}$ hääli andnud, sellepärast pa- nen aruandja ettepaneku lihtsalt hääleta- misele. (Hääletatakse.) 48 hää- lega 21 wastu otsustas Asutaw Kogu käesolewa seaduse II lu- gemisele üle minna.

3. Awalikkude Hariduskommis- algkoolide sea- joni aruandja W. dus — II luge- Päts: Läänud korral misel. Asutawa Kogu koos- olekul tegi rahwa-

esitaja Piiskar ettepaneku § 52 wälja jätta. Mina, kui aruandja pean tähendama selle peale, et õpilaste keskkooli wastuwõtmise juures tulewad alati suured raskused, kui keskkoolis mitte wastawal arwul õpilastele ruumi ei ole anda. Neid raskusi arwesse wõt- tes oleks soowitaw, et õpilased saaksid rohkem õiguslikul alusel kooli wõetud ja nimelt selle järele, kui palju keegi ette- walmistatud on, teised vähem ettewal- mistatud õpilased jääksid siis wälja. Kui õpilaste wastuwõtmist nii ei korraldata, on kooli wastuwõtjatel õige raske õigus- likul alusel õpilasi wastu wõtta. Selle- juures tähendan weel, et niisugusel kor- ral ei ole mõõduandew koolijuhataja isiklik sümpaatia, waid õpilaste wastu- wõtmise ripub rohkem eksamitest ära. Jään selle ettepaneku juurde, et § 52 saaks käesolewas seaduses nii wastu wõetud, nagu hariduskomisjoni poolt ette pan- dud on.

Juhataja **J. Seljamaa**: Aru- andja on selle ettepaneku wastu kõnele-

nud. (Hääletatakse.) Poolt on 23, wastu 28 häält. Sellega on rahwa- esitaja Piiskari ettepanek ta- gasi lükatud. Panen § 52 komis- joni redaktsioonis hääletamisele. (Hää- letatakse.) Nähtawa enamuse- ga on § 52 wastu wõetud.

Aruandja **W. Päts** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa ena- musega §§ 53 ja 54.

§ 53. Õpilastele, kes enne kursuse lõpetamist koolist wälja astuwad, annab algkool nende töö tagajärgede kohta sel- lekohased tunnistused.

§ 54. Koolikohustuslikud õpilased on wabastatud kõikidest naturaalkohustus- test riigi ja omawalitsuse wastu.

Aruandja **W. Päts** (loeb):

§ 55. Õpilastel on õigus osa wõtta õpilaste ja noorsoo organisatsioonidest. Nende organisatsioonide põhikirjade re- gistreerimiseks on tarwilik haridusminis- teeriumi nõusolek.

J. Piiskar (sr.): Õpilaste organi- satsioonid on rohkem pedagoogiline näht- us, kui poliitiline wõi ühistegeline, nagu seltsid ja puutuwad siis ka kooli sise- misse korraldusse. Kui selles para- grahwis ette nähtud on nende organi- satsioonide põhikirjade registreerimine haridusministeeriumi nõusolekul, siis on see ainult haridusministeeriumi tööga koormamine, koormamine wäikeste üles- annetega, tahaksin öelda sääsekurnami- sega. Kui õpilaste keskel tekib kirjan- duslik wõi spordiringkond, siis ei saaks need eri- wõi lõbuhuwid õpilastele muidu kättesaadawaks, kui et haridusministeer- ium selle ringi wõi ühingu registreeri- miseks peab oma nõusolekut awaldama. Pealegi ei ole selles paragrahwis sugugi ette nähtud, kes siis lõppude-lõpuks re- gistreerib. Kas seesama kohtuasutus, kes seltsegi, wõi keegi teine? Kui on tarwi- likuks peetud seaduses ette näha haridus- ministeeriumi nõusolek, siis on tarwis ka üles wõtta ja ära tähendada asutus, kes noorsoo organisatsioone registreerib. Sellepärast teeksin ma ettepaneku wälja jätta sellest paragrahwist lõpuause: al- gades sõnadega „nende organisatsioo- nide põhikirjade registreerimiseks jne.“ Kui juba tahetakse, siis wõiks sisse wõtta registreerimise korra, mis minu arust järgmine wõiks olla: koolides ellutekki-

nud organisatsioonide põhikirjad registreeritakse koolide pedagoogikanõukogu poolt, tähendab koolide pedagoogikanõukogu peab teadma, missugused organisatsioonid koolis olemas. Edasi, koolidevaheliste organisatsioonide põhikirju registreeriks kooliwalitsus, kelle piirkonnas nad töötavad. Registreerimisel sel korral oleks siis niisugune mõte, et asjasthuwitatud isikud ja asutused teaksid, missugused ja kui palju organisatsioone on kooliõpilaste seas. Haridusministeeriumi tülitamine niisuguste asjadega on ülearune. Oleks soovitaw, kui haridusminister oma arwamise selle kohta awaldaks. Mina oma teist ettepanekut enne ei tee, kui haridusministeeriumi esitaja oma seisukoha selles asjas on awaldanud.

J. Westholm (rhw.): Ma ühinen rahwaesitaja Piiskar'i ettepanekuga, kuid sinna juurde on tähendus tarwis. Härra Piiskar arwab, et kooli ruumides tekkiwaid organisatsioone registreerib koolide pedagoogikanõukogu ja koolidewahelisel alal tekkiwaid organisatsioone registreerib maakonna wõi linna kooliwalitsus, kelle piirkonda nad kuuluvad. Kuid tähele panemata on jäetud juba tekkinud ülemaalsed õpilaste organisatsioonid, mille wõrk terve maa oma alla wõtab. Niisuguste organisatsioonide registreerimine oleks haridusministeeriumi asi. Nii et ma teen härra Piiskar'i ettepanekule järgmise täienduse: „ülemaalsed õpilaste organisatsioonid registreerib haridusministeerium“. See registratsioon on mõeldud ainult nendele õpilasteringidele, mis loodud väljaspool teatud kooli ruumisid.

Haridusminister K. Treffner: Rahwaesitaja Piiskar'i tähendus, et õpilaste organisatsioonid enam pedagoogiline kui poliitiline nähtus on, on täiesti õige ja wõib kõigiti nõus olla ettepanekuga, mis selle paragrahwi paranduses oli mõeldud. Mina ei näe aga iseäralikku põhjust kogu seda paragrahwi eelnõusse sisse wõtta. Seaduseelnõu, mis meil käes, on ju algkooliseadus. Meie räägime siin kuueaastasest sunduslikust algkoolist, kus õpilased normaaloludes lõpetawad 14—15-aastaselt. Nõnda ei saa juriidiliselt nende õpilaste organisatsioone üldse mitte registreerida. Selles paragrahwis on ette nähtud õpilaste õigus, mis neil juba iseenesest nii kui nii olema peab, kui meie pedagoogilisest sei-

sukohast asja peale waatame; sest nendel organisatsioonidel on ikka kaswatus-teadlik alus, aga mitte mingisugune teine otstarwe. Õpilastel ei wõi siin ühtegi muud huwi organisatsiooni asutamise õiguse tarwitamise kohta olla, kui see, mis kooli ülesannetesse üldse kuulub. Kui niisugused paragrahwid keskkoolide seadusesse üles wõetakse, siis on nad seal arusaadawad ja isegi tarwilikud, sest seal on küsimus natuke teisel pinnal. Algkoolide kohta, mida õpilased 14.—15. aastaselt lõpetawad, ei tarwitse niisugust õigust seaduses ette näha. Praegusel silmapilgul paistab see küsimus küll nii olewat, et niisugune õigus tarwis oleks, sest meil on praegu algkoolides 16.—18. aastaseid õpilasi, kelle ühingute ja organisatsioonide tegewus palju iseseiswam on, mis teatawate õiguste ja wahekorrad lahendamise küsimused päewakorrale tõstawad, kuid ka neid küsimusi wõidak kooli juhatus wõi pedagoogikanõukogude poolt lahendada ja ei oleks ka sel puhul tarwis seaduseelnõus iseäraldi „õigust“ ette näha. Igatahes sarnasel kujul, nagu ta komisjoni poolt ette pandud, see paragrahw wastuwõetaw ei ole.

A. Weiderman (tõer.): Arwan nõndasama, et § 55 ülelligne on, sest nagu haridusminister tähendas, on ju meil praegu algkoolidega tegemist, mis 6 aastat kestawad ja kus 7—13-aastased lapsed õpiwad. Iseenesest aga ei saaks õpilaste organisatsioonide wastu, mis kooliseinte wahel tekiwad, pedagoogikanõukogul midagi olla. Kui aga see paragrahw siiski wastu wõetakse, siis arwan ma, et oleks tarwis ühtlus luua ja sellepärast panen ette wastu wõtta, et õpilaste organisatsioonide põhikirjade registreerimise kohta annab haridusministeerium sellekohase juhatuskirja.

Juhataja J. Seljamaa: Lõpu sõna on aruandjal.

Aruandja W. Päts: Hariduskomisjon seisis § 55 sissewõtmise juures sel seisukohal, et õpilased wõiwad organisatsioonidest osa wõtta, mis on tekkinud algkoolides ja ka väljaspool seda. Et nüüd igas koolis oma organisatsioon oma põhikirjade järele on, seda wist ette kujutada ei oleks tarwis, sest need oleksid siis õpilaste omawahelised ringid. Mis puutub aga sellesse, et suuremad organisatsioonid igas maakonnas käiksid maa-

konna kooliwalitsuse registreerimise alla, siis wõiks niisugune arwamine tekkida, et maakonna kooliwalitsus ka ülemaalisi organisatsioone peab registreerima hakama. Mina arwan, et see ei käiks mitte haridusministeeriumil üle jõu, kui ta tarwilikud lubad kooliõpilaste organisatsioonide registreerimiseks annab. Siin ei ole ju sugugi ka seda öeldud, et haridusministeerium iga organisatsiooni ise registreerima peab, waid siin on öeldud, et selleks haridusministeeriumi nõusolek peaks olema. See nõusolek wõib ka selleks olla, et haridusministeerium annab teatawad juhtnõõrid maakonna kooliwalitsustele ja need peawad täiesti lubatawaks organisatsioone, mis wastawad nende juhtnõõridele. Mina oleksin selle poolt, et see paragrahw sisse jääks.

Juhataja J. Seljamaa: § 55 juurde on tulnud 3 ettepanekut. Haridusministeeriumi ettepanek § 55 wälja jätta. Rahwaesitaja Westholm'i poolt ettepanek § 55 teist osa järgmiselt redigeerida: „Ülemaalsed õpilaste organisatsioonid registreerib haridusministeerium.“ Rahwaesitaja Piiskar'i ettepanek: „Õpilastel on õigus osa wõtta õpilaste ja noorsoo organisatsioonidest. Üksikute koolide noorsoo organisatsioonide põhikirjad registreerib wastawa kooli pedagoogikanõukogu, koolidewaheliste omad — maakonna wõi linna kooliwalitsus alluwuse järele“.

Kõige esimeseks tuleb hääletamisele haridusministri ettepanek, kui kõige kaugeemale minew. (Hääletatakse.) 26 häälega poolt ja 11 hääle wastu on ettepanek wastu wõetud. Sellega langewad teised parandused § 55 juurde ära.

Aruandja W. Päts kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 55 ja 56.

IV. Õpetajad. § 55. Algkooli õpetajaid waliwad ja registreeriwad asutused on ette nähtud sellekohases seaduses.

§ 56. Algkooli õpetajaiks wõib walida isikuid, kes on lõpetanud õpetajate seminaari kursuse, ehk kesk- wõi kõrgema õpeasutuse lõpetajad, kes õpetaja kutse on omandanud.

Märkus: Niikaua kui ei ole tarwilikku arwu selle paragrahwi nõuetele wastawaid õpetajaid, wõib walida alg-

kooli õpetajaiks isikuid, kes hariduslikult wastawad sellekohastele ajutiselt maksuwate seaduste nõuetele.

Aruandja W. Päts (loeb):

§ 57. Walimine peab olema awalik. Temast tuleb teada anda hiljemalt kaks nädalat enne walimist ajalehes, kus koolide kohta käiwad ametlikud teated ilmuwad, ja vähemalt kahes teises lehes.

Haridusminister K. Treffner: § 57 on liig detailselt redigeeritud. Praktiliselt saab ta sel kujul suuri raskusi sünnitama, kui walimise kord juba nii kindlasti on ette nähtud, nagu siin. Ma teeksin ettepaneku selle küsimuse korraldamine ette näha sellekohastes eriti wäljaantud seadustes ja määrustes ja paneksin ette § 57 järgmiselt wõrdmuleerida: „Walimise korra määrab kindlaks maakonna wõi linna kooliwalitsuse ettepanekul haridusministeerium.“ Nii et selle järele wõib küsimus korraldatud saada üksikutes maakondades kohalikkude olude kohaselt. Ei tarwitse walimise kord igakord olla igalpool ühesugune: see teeks praktiliselt õige suuri raskusi. Linnades wõiks näiteks hoopis lühem tähtaeg kuulutusteks olla kui kuskil maal, wõi koguni teised tingimised tarwilikud olla. Sellepärast ei oleks tarwis seaduses seda peensust ette näha.

Juhataja J. Seljamaa: Lõpuseõna on aruandjal.

Aruandja W. Päts: Haridusministeeriumi ettepanek läheb lahku komisjoni ettepanekust ja ma ei saa sellega mitte ühineda.

Juhataja J. Seljamaa: Ma asun hääletamisele. § 57 kohta on tulnud haridusministri poolt ettepanek ta järgmiselt redigeerida: „Walimise korra määrab kindlaks maakonna wõi linna kooliwalitsuse ettepanekul haridusministeerium.“ Et aruandja selle ettepaneku wastu on waielnud, tuleb parandus eriti hääletamisele. (Hääletatakse.) Haridusministeeriumi ettepanek on nähtawa enamusega tagasi lükatud. (Hääletatakse.) § 57 on nähtawa enamusega komisjoni redaktsioonis wastu wõetud.

Aruandja W. Päts (loeb):

§ 58. Õpetaja walimise juures on walijal asutusel õigus nõuda kandidaadilt

peale teiste tarwilikkude tunnistuste weel tunnistuse ettenäitamist tema endise teenistuse koha õpetajate ametiühisuselt, et wiimane ei ole walitawa wastu professionaaleetika seisukohalt.

Märkus: Esimest korda ametisse astuwalt õpetajalt ei wõi nõuda ametiühisuse tunnistuse ettenäitamist.

J. Piiskar (sr.): Kui haridusministeerium selle seaduse kawa välja töötas, siis oli see paragrahw teisiti redigeeritud: „Õpetaja walimise juures tuleb nõuda... jne.“ Mina tahan seda redaktsiooni toetada nimelt sellel põhjusel, et õpetajad peawad koolides nii öelda üksteisega koos töötama ja sellel tööl wõib edu ainult siis olla, kui nende wahel mitte teataw ebakõla ei walitse, waid enam-wähem ühes mõttes töötatakse ja üksteisest aru saadakse. Sellest seisukohast välja minnes tekib just õpetajaskonnas eetika ja selle kutselise üksteisest arusaamise ja kooskõla wajadus rohkem päewakorrale, kui teise elukutse juures, näiteks ühise treipingi juures wabrikus jne. Et seda teatawat kooskõla kätte saada jääb õpetajatel luua mingit niisugust ühist waimu, meeoleolu, ühtekuuluwust, et pikkamööda välja kujuneks wahekord, mille aluseks meie wõiksime pidada professionaaleetikat. Praegu wõib öelda, et seda kahjuks ei ole. Praegu on nii, et need, kes kõige rohkem on patustanud õpetajaskonna ja meie kooli wastu mitmes mõttes, iseäranis okupatsiooni ajal, kes aitasid just oma nõusolekuga ja allkirjadega meie kooli wägistada, et need on sagedasti praegu ka suured mehed, sellepärast et nad oskawad läbi saada, oskawad ennast sisse meelitada; õpetajaskonnale ei oleks nad aga sugugi wastuwõetawad ja tuleksid pikkamööda kõrwaldada, vähemalt wahekorrad nendega selgeks teha. See on õpetajaskonna ühine nõudmine, et talle õigus jäetakse oma ametiwendade kohta sõna öelda. Temal peaks otse kohustus olema kaasa rääkida selle kohta, kes koolipõllul teguseb, siis arwan mina, saaksime meie ka lahti niisugustest koolidest ja õpetajaist, nagu austatud rahwaesitaja Kann eelmisel koosolekul puudutas, saaksime kooli, mis seisab ülesannete kõrgusel. Selles mõttes teen ettepaneku § 58 välja jätta sõnad „on waliwal asutusel õigus nõuda“ ja selle asemel mahutada sõnad „tuleb nõuda.“

Juhataja J. Seljamaa: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja W. Päts: Hariduskomisjon leidis, et ei ole tarwis igakord just niisuguseid tunnistusi nõuda iga õpetaja kohta, mis ilmaasjata paberilist asjaajamist suurendab ja tuletaks meelde bürokraatlikku asjaajamist. Kooliõpetaja kohta on waliwad asutused igal ajal kohustatud enam-wähem täielikumaid teateid muretsema ja kui nad neid ei saa, siis on õigus nõuda tarwilikkude tunnistuste ettepanemist. Sellepärast soowitan wastu wõtta see paragrahw nagu ta ette on kantud.

Juhataja J. Seljamaa: Rahwaesitaja Piiskar'i poolt on ettepanek tulnud § 58. 1-st osa järgmiselt redigeerida: „õpetaja walimise juures tuleb nõuda kandidaadilt...“ ja sealt edasi nii, nagu komisjoni redaktsioonis. Aruandja on selle ettepaneku wastu waielnud. Rahwaesitaja Piiskar'i ettepanek tuleb eraldi hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rhs. Piiskar'i ettepanek tagasi lükatud. (Hääletatakse.) § 58. on nähtawa enamusega komisjoni redaktsioonis wastu wõetud.

Aruandja W. Päts kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 59 ja 60.

§ 59. Õpetaja koha pealt lahkumine sünnib loomulikult kooliaasta lõpul s. o. 31. juulil, millest lahkuja peab teatama kooli ülewalpidajale hiljemalt 1. juulil. Uue õpetaja walimine tuleb ette wõtta kohe peale lahkumisteedaandmist, mitte hiljem, kui kaks nädalat enne õpetöö algust.

§ 60. Õpeaasta kestwusel wõib kooli pealt lahkuda mõjuwail põhjustel ainult maakonna wõi linna kooliwalitsuse loaga. Uue õpetaja walimine tuleb toime panna kohe pärast seda, kui lahkumine lubatud.

Aruandja W. Päts (loeb):

§ 61. Õpetaja loetakse ametisse astunuks sellest ajast, millest arwates teda on registreeritud ametisse.

A. Weiderman (töer.): Siin on tähendatud, et õpetajad wõetakse ametisse sellest ajast, kui õpetus algab. Nagu

teada, algab meil õppeaasta 1. augustil, selle seaduse järele. Kui nüüd walimised juhtuwad hiljaks jääma. ütleme 15. augustil ja õpetaja on wabastatud teise koha pealt 31. juulil, peaks ta järelikult 2 nädalat ilma palgata olema ja sellepärast arwan mina tarwilikuks järgmine märkus juurde lisada: „Kui õpetaja sügisel tegeliku õppetöö algusest ametis on, siis loetakse ta teenistuse algus 1. augustist.“

H. Nurk (sd.): Tehtud parandusega ei wõi ma kuidagi ühineda. (A. Weiderman, tõer.: Wana Wene seadus oli ka niisugune.) Kas oli ta siis otstarbekohane? Nende kooliõpetajate kohta ei ole mul midagi öelda, kes sellesama ameti peal olid, et nad tähendatud aja eest palka saawad. Kujutage ette, et ta enne mitte selle ameti peal ei olnud, et ta selle ameti peale wahetati, et ta aasta aega enne lahti oli ja kooliõpetaja ametit ei pidanud, et tal mingisugust elukutset ei olnud ja nüüd walitakse ta sügisel ametisse. Mõnikord on aga walimine hiljem ja tema tahab seadust maksma panna, et tema õppeaasta loetakse õpetaja algusest, sellega ei wõi ma kuidagi nõus olla.

J. Westholm (rhw.): Rahwaesitaja Nurk on sellest ettepanekust nähtawasti walesti aru saanud. On mõeldud niiviisi, et kooliõpetaja, kes tegelikult astus koha peale koolitöö alguses, saaks palka $\frac{1}{2}$ aasta eest ja mina leian, et rahwaesitaja Weiderman'i poolt tehtud ettepanek täitsa õige on. Sellest oli jutt ka komisjonis ja seal asuti sellele seisukohale, sest et tegelikult toowat see raskusi palkade wäljamaksmise juures. Mina seisn sellel seisukohal, et tegelikult raskused nii suured ei ole ja sellepärast peaksime taganema wõitluse printsibist. Kui kooliõpetaja koolitöö algul kohal on, siis wõib ta $\frac{1}{2}$ aasta palka saada ja tehtud otsuse põhjal 1. augustist algades.

Haridusminister **K. Treffner**: Toetan seda ettepanekut, mis rahwaesitaja Weiderman on teinud.

Juhataja **J. Seljamaa**: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja **W. Päts**: Hariduskomisjonis oli see ettepanek arutamisel ja komisjon leidis, et sagedasti wõiwad ka need kooliõpetajad ametisse walitud saada, kes alles sügiseks wastawa hari-

duse on saanud ja arusaadaw on, et kui õppetöö ei alga meil 1. augustil, waid 15-dal augustil wõi 1. septembril ja et siis see aeg, mis 1. augustist kunni koolitöö alguseni on läinud, läheb õpetajal ettewalmistuste peale ametisse astumiseks ära, sellepärast arwati, et see täiesti õigustatud on, kui kooliõpetaja õppetöö algusest saadik oma töö juures on, et ta siis ka aasta algusest saadik oma kindla palga saab.

Juhataja **J. Seljamaa**: Aruandja on parandusega ühinenud. (Hääletatakse.) § 61 ühes parandusega on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja **W. Päts** kannab ette ja eraldil hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 62 ja 63.

§ 62. Iga 30—50 õpetaja kohta peawad maakonnad ja linnad ametisse panna ühe tagawaraõpetaja, kes puuduwate õpetajate aset täidab ja wabal ajal on koduõpetuse ja wäljaspool kooli haridusinstruktoriga kohustetäitja.

§ 63. Tagawaraõpetajate kohta maksawad kõik teiste õpetajate kohta käiwad seadused ja määrused.

Aruandja **W. Päts** (loeb):

§ 64. Peale õpetajate palga makstakse maakonna tagawaraõpetajatele tarwilikud reisikulud ja päewarahad.

J. Piiskar (sr.): Et üldiselt ei ole kindlaks määratud kõigis maakondades sõidu- ja päewarahade normid, siis teen ettepaneku selle paragrahwi lõppu järgmise paranduse lisada: riigiteenistuses olewate isikute kohta makswate normide järele.“

N. Kann (krst.): Teeksin selle paranduse järgmise paragrahwi juurde.

H. Nurk (sd.): Ma juhtisin tähelepanu selle peale, et maksawad praegusel ajal kahesugused tariifid, mis on wälja kuulutatud endisel ajal ja mis on endise tariifi järele kindlaks määratud, et makstakse andmete järele. Mis moodi teie ettepanekuid teete? Kas maksta ettepanud andmete järele wälja, wõi tariifi järele.

Juhataja **J. Seljamaa**: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja W. Päts: Ma ühinen rahwaesitaja Piiskar'i poolt tehtud ettepanekuga.

Juhataja J. Seljamaa: Rahwaesitaja Piiskar'i poolt on tehtud ettepanek, et § 64 lõppu lisada sõnad: „riigiteenistuses olewate isikute kohta maksuwate normide järele.“ Aruandja ühines parandusega. Panen § 64. ühes tehtud parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) § 64 ühes parandusega on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja W. Päts (loeb):

§ 65. Kui ette on näha, et algkooliõpetaja mõjuwail põhjustel peab koolitööst kauemaks ajaks eemale jääma ja tagawaraõpetaja tema kohuseid niikaua täita ei saa, siis walitakse temale asetäitja kuni tema koolitöösse tagasitulekuni. Wähemalt üks kuu aega enne alalise õpetaja töösse tulekut tuleb sellest teatada asetäitjale. On see wõimatu täita, wõi leida asetäitjale uut kohta, siis on wiimasel õigus palka edasi saada ühe kuu jooksul pärast seda, kui temale teatati alalise õpetaja tagasitulekust.

Juhataja J. Seljamaa: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 65 wastu wõetud.

Aruandja W. Päts (loeb):

§ 66. Õpetajatele maksetakse palka kuukaupa ja kindlate sellekohases eriseaduses ettenähtud määrade järele.

N. Kann (krst.): Teatawasti on Wene seaduse järele kõik rahwakooliõpetajate lapsed kesk- ja erikoolides õpemaksust wabastatud. Seda punkti aga tähendatud paragrahwis ei ole, sellepärast teen ettepaneku § 66-das järgmine märkus wastu wõtta: „Rahwakooliõpetajate lapsed on kesk- ja erikoolides õpemaksust wabastatud.“

Haridusminister K. Treffner: Mina ei leia mitte otstarbekohase olewat õpetajaid, kui kindla palga saajaid, keda meie palga poolest tahame teiste riigiteenijatega ühewäärilisse seisukorda panna, eraldada. Õigus ju on, et Wene seaduses ette oli nähtud, et õpetajate lapsed õppemaksust wabastatud, kuid minu arwates ei ole nüüd ühtlustamise mõtte seisukohalt põhjust seda erandit teha. Kõikidel on laste koolita-

mine suur koorem, kuid demokraatlikult waatekohalt ei tarwitse siin erandit teha.

Juhataja J. Seljamaa: Lõpuseõna on aruandjal.

Aruandja W. Päts: Rahwasaadik Kann'i parandus ei ole selle paragrahwis juures hariduskomisjonis mitte arutamisel olnud, pealegi räägitakse § 66-das õpetajate palkadest, paranduses aga nende laste õpperahadest. See parandus wõiks ehk ette tulla selles seaduses, kus õpetajate õigustest räägitakse.

Juhataja J. Seljamaa: Rahwaesitaja Kann'i poolt on ettepanek tehtud märkusena juurde lisada: „Rahwakooliõpetajate lapsed on kesk- ja erikoolides õpemaksust wabastatud.“ (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on see parandus tagasi lükatud. (Hääletatakse.) § 66 on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja W. Päts kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu nähtawa enamusega §§ 67—69.

§ 67. Kooli ülewalpidajate nõusolekul ette wõetud põhjalikkude ja kulukate maaparandustööde ja sisseseadete nagu maatorutamise, rioolimise, puude ja põõsaste istutamise, kaitseaia ehitamise ja muu peale on õpetajal õigus saada kogukondlikku wõi riiklikku abi. Kui õpetaja nimetatud tööde ja sisseseadete peale tarwilikul määdul toetust saanud ei ole, siis makstakse temale tema äramineku puhul tähendatud kulude eest tasu kooliülewalpidajate poolt asjatundjate hindamise põhjal.

§ 68. Kooli maaosa tarwitamise õigus õpetajate wahetamisele järgnewal suwel on lahkujal õpetajal, kui ta koolis töötas kuni kewadise õpetöö lõpuni. Lahkus ta koolist enne õpetöö lõppu, siis jääb maa tarwitada uuele õpetajale.

§ 69. Õpetajate ametist wabastamise kord on ette nähtud sellekohases eriseaduses.

Aruandja W. Päts (loeb):

V osa. Kooli juhatus. § 70. Juhataja walitakse sama asutuse poolt, kes õpetajad walib. Walimisest wõtawad osa hääleõigusega kooli pedagoogikanõukogu ja hoolekogu esitajad, igast asutusest üks.

Märkus: Juhataja ajutise äraoleku ajaks walitakse pedagoogikanõukogu poolt temale asetäitja.

J. Piiskar (sr.): Koolijuhataja peale wõib kahest seisukohast waadata. Senni oleme harjunud nägema, iseäranis suurtes koolides nõndanimetatud direktorid, kes teinekord, iseäranis Wene ajal, õige suured wõimumedhed olid ja kes koolis täieliku isewalitsejana talitasid. Sellele woolule astus wastu teine wool, kus taheti koolijuhatajas näha ainult wanemat ja arukamat nõuandjat ja wabastada teda niisugustest isewalitseja kohustest ja ühes ka wõimust, mis talle Wene seadus andis. Kui nüüd koolijuhataja ülesannetes teataw muutus ette wõetakse, wõi vähemalt ette wõtta soowitakse ja õpetajate ringkondades püütakse, siis loomulikult peab ka tema walimine teisiti korraldatud saama. Kui koolijuhataja oli administraator, kui tema oli kõrgem wõim, siis oli arusaadaw, et ta wõis olla kõrgemalt poolt sinna saadetud ja wõimule pandud. Kui aga koolijuhataja on ainult esimene sarnaste hulgas, kes teatawas koolis tööd teewad, siis peame ka tema walimisele teatawa teistsuguse wormi andma ja oleks otstarbekohasem kui tema kõrvalt sinna ei tuleks, waid kui tema demokraatliku printsiibi järele walitaks nendesamade poolt, kes temaga koos töötama peawad, sel põhjusel, et need just kõige paremini teawad, kes selle ameti peale kõige kohasem on ja siis ka wastawa isiku walivad. See oleks ühelt poolt.

Teiselt poolt oleks see põhjus: Kui juhataja väljaspoolt kooli määratakse, siis wõib tahes wõi tahtmata tulla niisugune asjaolu, et wäga hea koolijuhataja ja head kooliõpetajad ei saa üksteisega läbi, wast sellepärast et just teataw juhataja teatawal põhjusel juhtus wõõraste õpetajatega ühes töötama. Kui aga õpetajaskond ise walib enesele juhataja, — ma teatasin juba, et juhataja ülesanded on kaunis wäiksed, siis on palju rohkem põhjust oletada, et juhataja õpetajatega palju paremini läbi saab. Sellepärast toetan ma seda paragrahwi haridusministeeriumi poolt ettepanud kujul, mis järgmiselt kõlab: „Juhataja walitakse õpeaasta algul õpetajate nõukogu poolt ühes hoolkoguga järgnewa nelja aasta peale ja registreeritakse õpetajaid registreeriwa asutuse poolt.“

A. Weiderman (töer.): Kui koolijuhataja ainult pedagoogiline nõuandja oleks, siis ei saaks rahwaesitaja Piiskar'i ettepaneku wastu waielda, kuid koolijuhatajal on palju teisi ülesandeid, näiteks kooli majandusliku elu juhtimine ja need ülesanded nõuawad koolijuhatajalt teatawat oskust, mille üle kooli ülewalpidaja enam wõib otsustada, kui pedagoogikanõukogu. Sellepärast arwan mina, et koolijuhataja walimisel peaks igatahes kooli ülewalpidajal sõna öelda olema. Ka oleks see vähemates koolides raske läbi wiia, sest wähe wõib loota, et niipea 6-aastased koolid tulewad, ja et meil wõib olla 2 õppejõudu töötawad ja kui siis 1 kooliõpetaja ära jääb, siis walib teine ise juhataja üksinda, nõnda et tehniliselt on raske rahwaesitaja Piiskar'i ettepanekut maksma panna. Teiselt poolt arwan ma, et koolijuhataja peaks olema wanemate õppejõudude hulgast, kes teatawa aja koolipõllul on töötanud ja ma arwan, et see märkus tuleks siia üles wõtta. Muidugi praegusel ajal, kus kooliõpetajaid wähe, ei saa seda kategooriliselt nõuda. Ka arwan ma, et kui juhataja ametiwendadega wastolusse satuks, siis ei saaks ta enam juhataja olla ja seal peaks wõimalus jäetama, et kui juhataja oma kaastöötajatega konfliktit on läinud, siis wõiks ta ümber walida. Minu ettepanek oleks § 70 selsamal kujul wastu wõtta, nagu ta siin on, ainult algus järgmiselt redigeerida: „Juhataja walitakse õpetajate hulgast, kes wõimalikult 5 aastat õpetajaks on olnud“ ja lõppu juurde lisada: „Juhataja tuleb ümberwalimisele, kui vähemalt pooled pedagoogikanõukogu liikmed tarwilikult põhjendatud kirjaliku nõudmise juhataja tagasiastumise üle sisse annawad.“

Haridusminister K. Treffner: Toetan oma poolt rahwasaadik Weiderman'i poolt tehtud parandust. Oma poolt panen aga ette wormuleerida märkus järgmiselt: „Juhataja ajutise äraoleku ajaks walitakse pedagoogikanõukogu poolt temale asetäitja. Kestab juhataja äraolek rohkem kui nädal, peab asetäitja walimisest teatama lähemale kooliwalitsusele“. Komisjoni poolt ettepanud märkuses ei ole sugugi ette nähtud, kui pika aja peale walitakse asetäitja, on ainult öeldud, et ajutise äraoleku ajaks walitakse juhataja asemele nõukogu poolt asetäitja. Selle järele

wõiks äraolek ka 2—3 kuud kesta ja kooliwalitsus ei oleks sellest sagedasti informeeritudki, iseäranis kui kooliwalitsus kaugemal asub koolist. Kooliwalitsus peaks aga informeeritud olema sellest, mis kohtade peal koolides sünnib, ja sel korral, kui äraolek kestab rohkem kui nädal, peab asetäitja walimisest teatama kooliwalitsusele.

J. Westholm (rhw.): Koolijuhataja küsimus on väga tähtis küsimus. Tema olemist ühendusse seada juhusliku koosseisuga õpetajate koguga ja nõnda wastutust koolijuhataja pealt ära võtta, oletades ainult et võib olla juhataja satub wastollu õpetajatekoguga, ei wõi minu arwates. Kui tõesti koolijuhataja oma süü pärast peaks õpetajatekoguga wastollu sattuma, et need temaga rahul ei ole, siis leidub ikka põhjusi niisuguse koolijuhataja tagandamiseks; koolijuhataja ei ole ju ka muud midagi, kui üks õpetajatest. Et koolijuhatus oleks kindel ja koolijuhataja tarwilikku wastutust suudaks kanda, sellepärast oleks parem, kui Asutaw Kogu wõtaks § 70. selles redaktsioonis wastu, nagu ta komisjoni poolt ette on pandud. Selle wastu ei saaks midagi öelda, et asetäitja koolijuhataja walimisest peab teatama kohalikule kooliwalitsusele. Mina leian, et koolijuhataja küsimus väga tähtis on. Ei ole tarwis arwata, et meie koolides juhataja ja õpetajate wahel teraw wastolu walitseks. Koolijuhataja ja õpetajate wahel selle peale waatamata, et koolijuhataja ei ole aja peale walitud, on tihti väga hea wahekorid ja kui koolides ette tuleks, et koolijuhataja oma ülespidamisega wõi halwa pedagoogikaga oma kohustuse mittetäitmisega rahulolemist ei leia, et terwe pedagoogikanõukogu enamus tema wastu on, siis võib teda ta kohalt tagandada.

Juhataja J. Seljamaa: Lõpu sõna on aruandjal.

Aruandja W. Päts: Rahwaesitaja Piiskar'i poolt on tehtud parandus, et juhataja walitakse õpetajate poolt 4 aasta peale. Oletame, et terwe õpetajate ringkond kuskil koolis ei wasta aja nõuetele, nende hulgas ei ole isikut, kes wõiks seda kooli paremale järjele tõsta ja majanduslikult asju ajada, kuidas tarwis, siis jääb sel korral see kool tõesti õige raskesse seisukorda ja kooli ülewajaldajatel ei ole wäljapääseteed. Rahwa-

esitaja Weiderman toob oma paranduses ette, et õigused on täielikult ära antud pedagoogikanõukogule. See paragrahw algkooliseaduses näeb aga ette, et koolipidajal asutusel rohkem õigusi on, ja et kui juhataja kooliõpetajatega läbi ei saa, ja pooled pedagoogikanõukogu liikmed koolijuhataja ümberwalimist nõuawad, siis see läbi wiia tuleb. Need parandused olid komisjonis arutamisel ja komisjon leidis wõimaliku olewat nende parandustega ühineda. Haridusminister rääkis siin, et asetäitja peaks walitud saama, ja sellest koolinõukogule teatama. Komisjon mõtles siin ainult lühemat aega, nii et selle ettepanekuga ühineda võib.

Juhataja J. Seljamaa: Ma asun hääletamisele. Ette on pandud järgmised parandused: Rahwaesitaja Piiskar'i poolt on ettepanek tulnud § 70. järgmiselt redigeerida: „Juhataja walitakse õpeaasta algul õpetajatenõukogu poolt ühes hoolekoguga järgnewa 4 aasta peale ja registreeritakse õpetajaid registreeriwa asutuse poolt“. Rahwaesitaja Weiderman on järgmised ettepanekud teinud: „Juhataja walitakse õpetajate hulgast, kes wõimalikult 5 aastat õpetajaks on olnud samas asutuses jne.“ ja siis lõppu veel juurde lisada: „Juhataja tuleb ümberwalimisele, kui wähe-malt pooled pedagoogikanõukogu liikmed tarwilikult põhjendatud kirjaliku nõudmise juhataja tagasiastumise üle sisse annawad“. Nende parandustega on aruandja ühinenud. Haridusminister on paranduse teinud järgmised sõnad juurde lisada: „Juhataja ajutise äraoleku ajaks walitakse pedagoogikanõukogu poolt temale asetäitja. Kestab juhataja äraolek rohkem, kui nädal, peab asetäitja walimisest teatama lähemale kooliwalitsusele“. Ka selle parandusega on aruandja wõimaliku leidnud olewat ühineda.

J. Westholm (rhw.): Ma panen ette, et § 70. sel kujul wastu wõetakse, nagu aruandja ette on pannud.

Juhataja J. Seljamaa: Hääletamine sünnib järgmises korras: esiteks tuleb rahwaesitaja Piiskar'i ettepanek hääletamisele, siis rahwaesitaja Weiderman'i ja haridusministri parandused ühes wastawa osaga § 70-st, millega on ühinenud komisjoni aruandja. Weiderman'i ja haridusministri parandused tulewad

paralleel-hääletamisele § 70. sel kujul, nagu ta rahwaesitaja Westholm'i poolt ühest küljest ja teisest küljest rahwaesitaja Weiderman'i ning haridusministri poolt ette pandud, millega aruandja on ühinenud. Panen rahwaesitaja Piiskar'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Rahwaesitaja Piiskar'i ettepaneku poolt on antud 20 häält, vastu — 23; seega on see ettepanek tagasi lükatud. Nüüd tuleb hääletamisele rahwaesitaja Westholm'i ettepanek, § 70. sel kujul vastu võtta, nagu komisjon ta Asutawale Kogule ette pani, ja § 70. nagu ta aruandja ette pani ühes rahwaesitaja Weiderman'i ja haridusministri parandusega. (Hääletatakse.) Rahwaesitaja Westholm'i ettepaneku poolt on 17 häält antud, teise ettepaneku poolt on 10 häält. Kumbki ettepanek ei ole absoluutset enamust saanud, sellepärast tulewad mõlemad ettepanekud veel uuesti hääletamisele poolt ja vastu. (Hääletatakse.) Rahwaesitaja Westholm'i ettepaneku poolt on hääletanud 16, vastu 17, nõnda et see ettepanek vastu ei ole võetud. Aruandja ettepaneku poolt on hääletanud 14, vastu 17. Seega ei ole ka see ettepanek vastu võetud. Kodukorra järele tuleb § 70. järgmisel koosolekul uuesti hääletamisele.

Aruandja W. Päts (loeb):

§ 71. Juhataja tegewuskonda kuulub: a) koolisse puutuwate küsimuste algatamine ja ettepanemine otsustamiseks pedagoogikanõukogule ning kooli hoolekogule; b) hoolekandmine, et koolielu korralikkuse mõttes täidetaks kõik pedagoogikanõukogu ja hoolekogu otsused ja seaduslikud määrused ning korraldused; d) koolisse puutuwais küsimustes läbikäimine ametasutustega ja üksikute isikutega; c) üldse kõik kooli asjaajamine kooskõlas pedagoogikanõukogu ja hoolekogu otsustega ning seaduslike määrustega.

A. Weiderman (töer.): Teen ettepaneku § 71. juurde lisada: „h) puudujate laste nimekirja korraspidamine; i) järewalwe ja hoolitsemine, et koolitöö takistamatalt wõiks kesta ja tunnid alati täpipealt algaksid ja lõpeksid; k) kooli kroonika kirjutamine“.

Et lapsed korralikult koolis käiwad, peaksid selleks nimekirjad peetud saama ja arusaadaw, et see ülesanne kooliju-

hataja peale saaks pandud. Nõnda samuti ka, et tunnid alati õigel ajal algaksid ja lõpeksid, mitte aga nõnda, nagu meelde tuleb.

Juhataja J. Seljamaa: Kokkuvõtteks on sõna aruandjal.

Aruandja W. Päts: Ühinen rahwaesitaja Weiderman'i ettepanekuga.

Juhataja J. Seljamaa: Et aruandja rahwaesitaja Weiderman'i ettepanekuga ühines sellepärast tuleb § 71. tehtud parandustega hääletamisele. (Hääletatakse.) Seega on § 71. nähtawa enamusega vastu võetud.

A. Weiderman (töer.): Suuremates linnades, nagu Tallinnas, on niisuguseid koole, kus on 22 klassi, arusaadaw, et juhataja siin niisuguse kooli juures juhatamisega üksi hakkama ei saa, sest tuleb wanematega tegemist teha, majanduslikud küsimused nõuawad lahendust, sellepärast peaks tal abi wõi inspektor olema. Minu ettepanek oleks niisugune, et kui klasside arw on üle 10, siis walib pedagoogikanõukogu inspektori.

Juhataja J. Seljamaa: Rahwaesitaja Weiderman'i poolt on ettepanek tehtud § 71. järele parandusena uus paragrahw võtta: „Kui klasside arw koolis üle 10 ulatab, siis walib pedagoogikanõukogu juhataja abi wõi inspektori, inspektor on juhataja abi kooli sisemises ja kaswatuslikus elus“.

J. Piiskar (sr.): Ma teeksin ettepaneku arwu „10“ asemel võtta „normaal klasside arw“, kus see nüüd 6 wõi 7, 8 on, see on nii kuidas kooli tüüp on, vähemalt oleks see siis põhjendatud olewat.

Juhataja J. Seljamaa: Lõpu kokkuvõtteks on sõna aruandjal.

Aruandja W. Päts: Hariduskomisjonis oli rahwaesitaja Weiderman'i ettepanek arutamisel ja hariduskomisjon leidis wõimaliku olewat uus paragrahw niisugusel kujul, nagu härra Weiderman siin ette tõi, sisse võtta. Mis puutub parandusesse, mis härra Piiskar selle uue sissewõetud paragrahwi juurde tegi, see on 10 asemel võtta 6—7, siis sellekohast mõttewahetust hariduskomisjonis ei olnud ja sellepärast ma ei leia

wõimalikuks seda parandust wastu wõtta.

Juhataja J. Seljamaa: Rahwaesitaja Piiskar'i poolt on tehtud järgmine ettepanek: „Kui klasside arw koolis üle normaalarwu ulatab, siis walitakse klassijuhataja abi — inspektor“. Tehtud ettepanekuga ei ole komisjoni aruandja mitte ühinenud, sellepärast panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Rahwaesitaja Piiskar'i parandus on nähtawa enamusega tagasi lükatud. Panen härra Weiderman'i poolt ette pandud uue § 72. hääletamisele. (Hääletatakse.) See § 72. on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja W. Päts: Uue järjekorra järele § 73., wana järele 72. (loeb). Juhataja nädalatundide arw ja tasu juhatuses eest on ette nähtud palgamäärade seaduses.

Haridusminister K. Treffner: Teen ettepaneku esimese sõna järele panna: „ja inspektori“.

Aruandja W. Päts: Ühinen tehtud parandusega.

Juhataja J. Seljamaa: Aruandja on tehtud parandusega ühinenud, sellepärast tuleb § 73. hääletamisele ühes

parandusega. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 73. wastu wõetud.

Ettepanek on tehtud koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud koosolek lõpetada.

4. Terwituste ettekandmine. Enne koosoleku lõpetamist on juhatusel teatada, et Asutawa Kogu juhatus nime peale on sisse tulnud järgmised terwitustelegrammid: „Posti-, telegraafi- ja telefoniteenijate II kongress loeb oma pühaks kohuseks terwitada wabariigi kõrgemat wõimu. Asutawat Kogu, tema uue istumise järgu algusel, ning soowib temale suurt riiklikku tarkust wastutusrikka töö, iseäranis meie riigi põhjapanewa seadusandluse juures ja püsiwat töö tahtmist oma ülesande lõpule wiimisel. Kongressi juhataja Leist, sekretäär Kester“.

Teine telegramm: „Soowin meie rahwaesitajatele aastapäewaks õnne ja õnnelikku tulewikku, ning et minu palwe täitmist leiaks, mis 25. märtsil kirjalikult palusin. Leiate ehk wõimalust kinkida minule priiust minu haiglase terwise pärast. Aupaklikult J. Aspe“.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 8.50 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Asutawa Kogu esimees **A. Rei.**

Abiesimees **J. Seljamaa.**

Sekretäär **H. Martna.**